

Vårt Gotland 2040

- regional utvecklingsstrategi för Gotland

Innehållsförteckning

En kreativ ö med plats för hela livet	4
Vårt Gotland 2040 – vår regionala utvecklingsstrategi	5
Vad innehåller Vårt Gotland 2040?	6
Det formella uppdraget	7
Gotländska utgångspunkter	8
Övergripande samhällsutmaningar	8
Demografisk utveckling	9
Klimat, miljö och energi	10
Social sammanhållning	11
Globalisering	12
Digitalisering	13
Gotland i världen	14
Ö-läget påverkar förutsättningarna	14
Bred samverkan med omvärlden	15
Genomgående perspektiv	16
Utvecklingen ska vara hållbar – och ingen ska lämnas utanför	16
Barn och unga är framtiden	17
Jämställdhet en rättighet och hävstång	18
Hela Gotland – land och stad tillsammans	18
Vision och mål för Gotland 2040	19
Vision	19
Övergripande mål för Gotland 2040	19
Effektmål för att följa utvecklingen mot målen för Gotland 2040	21
Prioriteringar – så tar vi riktning för att nå målen	22
Främja hälsa, delaktighet och trygghet	23
Utveckla kulturen och ta tillvara kulturmiljöerna	27
Säkra kompetensen	30
Stärk tillgängligheten	33
Gå före i klimat- och energiomställningen	37

Säkra miljö och vatten	41
Stimulera innovation och förnyelse	44
Stärk och utveckla näringslivet	48
Utveckla attraktionskraften	52
Skapa förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning	55
Hur ska vi arbeta för att nå målen?	58
Samhandling med stöd av genomförandeprogram	58
De enskilda aktörernas ansvar och bidrag	61
Region Gotlands olika roller	61
Nycklar på väg mot Vårt Gotland 2040	62
Uppföljning, utvärdering och lärande	64

En kreativ ö med plats för hela livet

Gotland har fantastiska förutsättningar. Pulserande landsbygder och en levande stad, unika natur- och kulturvärden, stark företagsamhet, ett välrenommerat universitet och människor med ett stort engagemang för sin bygd och för samhällsutvecklingen. Att leva och verka på en ö har alltid krävt nyfikenhet, samarbete, mod och uppfinningsrikedom. Det finns en stark tillit och närhet mellan människor. Som ö-region har vi genom historien varit öppna för influenser från omvärlden, något som fortfarande är levande, inte minst genom internationellt samarbete. Allt detta stärker förmågan till förnyelse och omställning.

Omställning är nyckeln till att klara de utmaningar som ligger framför oss, som till exempel en ökad konkurrens från omvärlden, att klara välfärden och kompetensförsörjningen med en ökande andel äldre i befolkningen och framför allt klimatutmaningen. Vi behöver omställning och nytänkande för att accelerera utvecklingen inom en rad områden. Vi behöver planera för att förändring är det normala tillståndet, det har inte minst det senaste året visat. Förmågan att kunna hantera förändringar, vara anpassningsbara, flexibla och fortsätta att utvecklas är avgörande. Det gör vi bäst tillsammans, i ett gott samarbetsklimat och med väl fungerande demokratiska processer.

Syftet med den regionala utvecklingsstrategin är att skapa förutsättningar för bästa möjliga framtid för oss som bor och verkar på Gotland och för alla som besöker vår ö. På så sätt kan vi också bidra till Sveriges och världens utveckling. Samsyn och samordnad handling ger större utvecklingskraft. Strategin är en plattform för Gotlands aktörer att utgå ifrån i det gemensamma arbetet för en hållbar regional utveckling.

Visionen är en kreativ ö med plats för hela livet. Kreativitet, närhet och livskraft är precis vad som behövs för omställning. Nu använder vi Gotlands styrkor, tar nya utvecklingsprång samtidigt som vi tar ansvar för att utvecklingen sker inom ramen för jordens resurser.

Eva Nypelius
Regionstyrelsens ordförande

Peter Lindvall
Regiondirektör

Vårt Gotland 2040 – vår regionala utvecklingsstrategi

Vårt Gotland 2040 är en strategi för en långsiktig hållbar regional utveckling för Gotland. Mål och inriktning sätts utifrån Gotlands förutsättningar och vad vi regionalt vill prioritera, men i samspel med mål på nationell, europeisk och internationell nivå. Vårt Gotland 2040 syftar till bästa möjliga framtid för oss som bor och verkar på Gotland och för alla som besöker vår ö.

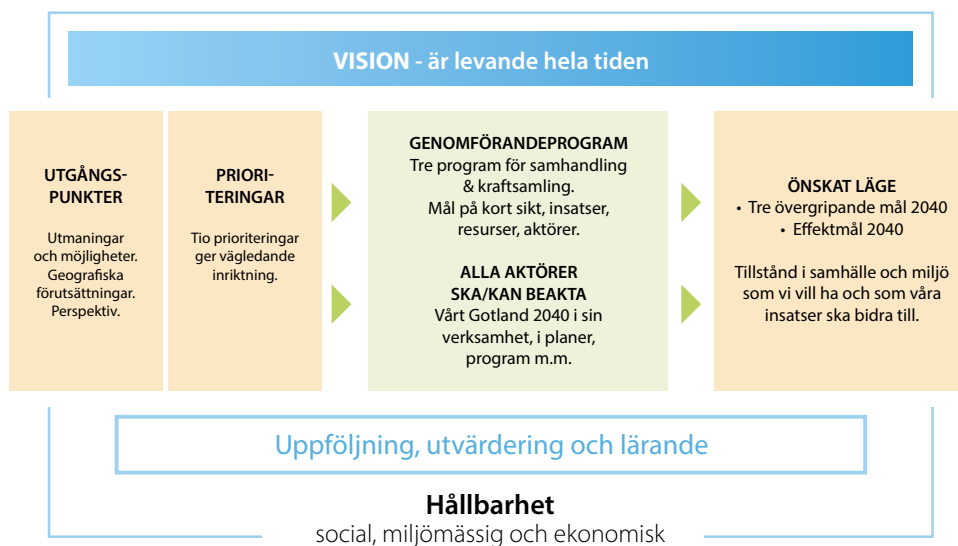
I strategin används ordet Vi. Det är ett inkluderande vi som avses, för att visa på att utvecklingen på Gotland är en angelägenhet för alla och att alla därmed kan bidra. Vi betyder alla organisationer som bidrar till att genomföra strategin, som bidrar till en hållbar utveckling och till att Gotland blir den bästa möjliga platsen att leva på. Vi betyder också alla gotlänningar, alla potentiella gotlänningar, deltidsgotlänningar, alla som vill Gotland väl. Med orden vi och Vårt Gotland sätts det gemensamma bästa i fokus och det faktum att det är tillsammans som förändring kan åstadkommas.

Vårt Gotland 2040, vår regionala utvecklingsstrategi (RUS) innehåller mål och prioriteringar för en långsiktigt hållbar regional utveckling på Gotland. De sätts utifrån Gotlands förutsättningar och vad vi regionalt vill prioritera. En stark samsyn kring de långsiktiga utvecklingsfrågorna är det viktigaste den regionala utvecklingsstrategin kan bidra till. Att vi drar åt samma håll ger en större utvecklingskraft på Gotland och även större möjlighet att nå framgång i påverkan gentemot nationell- och EU-nivå. Vårt Gotland 2040 ersätter Vision Gotland 2025 som antogs 2008.

Vad innehåller Vårt Gotland 2040?

En vision och tre övergripande mål med effektmål visar vad vi vill uppnå. Våra utgångspunkter sammanfattar samhällsutmaningar för Gotland, utmaningar som också ger möjligheter. Här finns också våra geografiska förutsättningar beskrivna, liksom de perspektiv som genomsyrar strategin. Tio prioriteringar ger vägledande inriktning för hur vi ska nå målen på lång sikt. En långsiktig strategi måste konkretiseras i efterföljande steg. Genomförandet av strategin finns kort beskrivet vad gäller form och process. Mål på kort sikt och insatser som behövs för att gå i önskad riktning tas vidare i nästa steg. I slutet av strategin finns formerna för uppföljning, utvärdering och lärande kort beskrivna, något som fördjupas i en särskild plan för genomförande, uppföljning och lärande. Hållbarhet är både ett mål och ett medel.

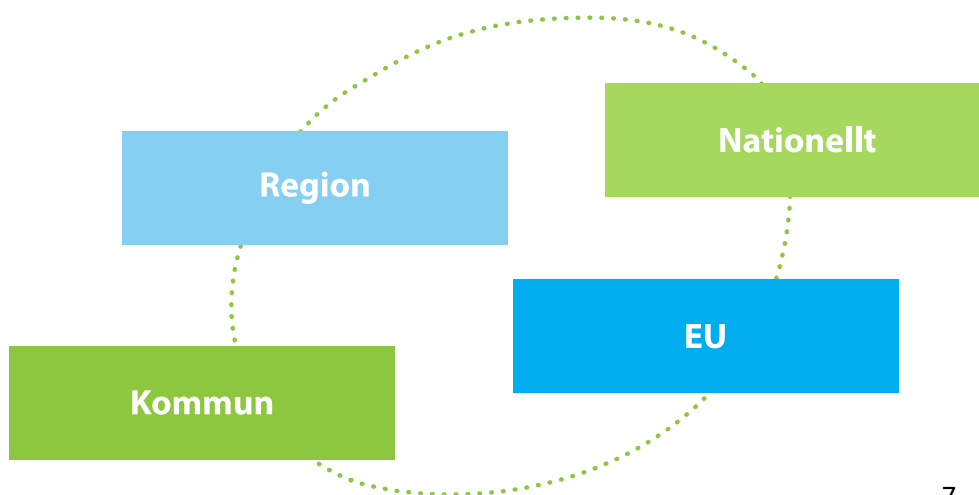

Det formella uppdraget

Det formella uppdraget kommer från lagen om regionalt utvecklingsansvar som säger att den regionalt utvecklingsansvariga aktören - Region Gotland – i samverkan med myndigheter, näringsliv och civilsamhälle, ska ta fram en strategi för en långsiktig hållbar regional utveckling för Gotland. Den regionala utvecklingsstrategin ska upprättas utifrån en analys av de särskilda förutsättningarna för hållbar regional utveckling i regionen. I uppdraget som regionalt utvecklingsansvarig ingår också att leda och samordna insatser för att genomföra strategin och att följa upp resultaten. Den regionala utvecklingsstrategin ska bidra till samverkan mellan aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå och även mellan olika regioner.

Det regionala utvecklingsansvaret kan sägas bestå av två delar. Dels det lagstadgade som sätter ramarna och ger ansvar till regionerna, som att utarbeta en strategi för regionens utveckling och att fastställa länsplaner för transportinfrastruktur. Dels det innehållsmässiga som varje region med utgångspunkt i regionala förutsättningar står för.

För att nå en hållbar regional utveckling är mål inom många olika politikområden och insatser inom en rad olika samhällsområden av betydelse. Våra mål och prioriteringar samspelar med mål på nationell nivå, EU-nivå och med internationella mål som FN:s globala mål för hållbar utveckling. Vårt regionala utvecklingsarbete ska bidra till att uppfylla det nationella målet för den regionala utvecklingspolitiken, *Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet* och det nationella målet för en sammanhållen politik för Sveriges landsbygder, *En livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.*

Gotländska utgångspunkter

Den regionala utvecklingsstrategin bygger på en analys av Gotlands förutsättningar att uppnå en hållbar regional utveckling¹. Det finns övergripande samhällsutmaningar som behöver mötas, men som också innebär betydande möjligheter. I detta har ö-läget en tydlig påverkan. Hållbarhet ur alla dimensioner – ekonomisk, social och miljömässig – är utgångspunkter som behöver finnas med och ömsesidigt stödja varandra.

Övergripande samhällsutmaningar

De övergripande samhällsutmaningarna är stora utmaningar som behöver mötas, med flera målkonflikter men också med betydande möjligheter. Dessa är:

- demografisk utveckling
- klimat, miljö och energi
- social sammanhållning
- globalisering
- digitalisering

---

¹ Nuläge och utmaningar - nulägesanalys och kunskapsunderlag för ny regional utvecklingsstrategi för Gotland (Region Gotland, 2019)

Demografisk utveckling

Gotland är Sveriges 39:e största kommun, men landets minsta region sett till antalet invånare. Det är en växande landsbygdsregion. Gotlands befolkning ökar och under 2020 passerades för första gången 60 000 invånare. Befolkningen ökar genom att fler flyttar till än från Gotland, men antalet födselar är färre än antalet som avlider. Enligt SCB:s senaste befolkningsframskrivning (maj 2020) beräknas Gotland att år 2030 ha nära 65 000 invånare och år 2040 cirka 67 700 invånare. Det är en större procentuell folkökning än i riket.

Andelen av befolkningen i yrkesaktiv ålder väntas minska. Gotland är en av de regioner i landet där andelen över 80 år förväntas vara högst år 2030. De äldre är aktiva i samhälls-, närings- och föreningslivet allt längre upp i åldrarna och en viktig resurs i samhället. När andelen i yrkesaktiv ålder minskar förstärks bristen på arbetskraft. En fjärdedel av arbetsgivarna i det gotländska näringslivet upplever det redan idag svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens. Inom många offentliga verksamheter är bristsituationen ännu större. Befolkningsutvecklingen förstärker efterfrågan av välfärdstjänster, då ökningen av antalet unga och äldre höjer behoven av hälso- och sjukvård, äldreomsorg och skola.

En viktig förutsättning för att befolkningen ska växa är inflyttning från andra delar av Sverige och från andra länder. Även om invandringen till Sverige minskat sedan 2016, utgör den en övervägande del av hela landets befolkningsökning. En väl fungerande integration är av största vikt för att ta tillvara den resurs som människor från andra länder utgör. Gotlands befolkningsutveckling stärks därtill om Gotland uppfattas som en attraktiv plats att bo, verka och leva på året om. Att få fler unga vuxna att stanna kvar och bilda familj på Gotland stärker också den långsiktiga befolkningsutvecklingen och knyter an till de karriärmöjligheter och livsvillkor som erbjuds.

Visby är öns dominerande tätort, såväl ifråga om storlek med 25 000 invånare som när det gäller arbetstillfällen, infrastruktur, handel och service. Nära 60 procent av gotlänningarna bor utanför Visby, varav cirka 13 000 i de övriga tätorterna och 23 000 på landsbygden. Tillgängligheten till kommersiell och offentlig service är god, tack vare korta avstånd och en väl utbyggd digital infrastruktur.

För Gotlands del innebär urbanisering utmaningar i form av en allt högre andel äldre på de gotländska landsbygderna. Delar av de gotländska bygderna har en sjunkande andel permanentboende och en ökande andel deltidboende. En låg andel permanentboende är i vissa områden en utmaning för underlaget för kommersiell och offentlig service. Samtidigt ger deltidboende, som många gånger bor stora delar av året på ön, ett positivt bidrag till den gotländska ekonomin och samhället.

Klimat, miljö och energi

Klimatet är vår tids ödesfråga. Den globala uppvärmningen får mycket stora konsekvenser för jorden, dess ekosystem, människor, jordbruk, vattenförsörjning och samhällen. Detta gäller också för Gotland. Kustområden och öar hör till de mest utsatta. Gotland har stora och unika kultur- och naturvärden, en biologisk mångfald och vitala ekosystemtjänster att slå vakt om.

Gotland har också en ekonomi och en interaktion med omvärlden som måste ges förutsättningar att utvecklas. Behovet av en grön omställning innebär möjligheter att skapa nya, hållbara produktionssystem och konsumtionsmönster. Allt fler aktörer - investerare, offentliga stödsystem, producenter och konsumenter – skiftar fokus mot mer klimat- och miljösmarta tjänster och produkter. Lagstiftning, styrmedel och konsumenternas efterfrågan driver mot en grön omställning. Det finns en stor potential i Gotlands goda förhållanden för lokal förnybar elproduktion från sol och vind samt resurser för biobränslen, hållbara byggmaterial och lokalproducerad mat från de gröna näringarna. De korta avstånden underlättar en elektrifiering av transporter på ön, där bilberoendet idag är påtagligt.

För att begränsa effekterna av klimatförändringarna behövs snabba åtgärder för att minska utsläppen inom en rad olika samhällssektorer och näringar. Kalk- och cementindustrin (mineralindustri exklusive metaller) dominerar ifråga om klimatpåverkande utsläpp på Gotland. Cementfabriken i Slite utgör idag det tredje största punktutsläppet av koldioxid i Sverige och är samtidigt en av Europas största och modernaste cementfabriker. En omställning till koldioxidneutral cementproduktion är av största vikt och ett prioriterat område.

För att klara omställningen behöver Gotlands elnät förstärkas och byggas ut. En stabil energiförsörjning med en tillräcklig överföringskapacitet är, liksom tids- och kostnadseffektiva transporter, förutsättningar för Gotlands konkurrenskraft, men el och drivmedel behöver ställas om till fossilfritt och förnybart. Samtidigt måste klimatanpassning ske för att möta de förändringarna som ändå sker i allt snabbare takt.

Vattenförsörjningen är avgörande för hela samhällsutvecklingen, men tillgången till vatten av god kvalitet är sårbar och grundvattnet känsligt för föroreningar. Bara två av totalt 16 nationella miljökvalitetsmål bedöms vara på väg att uppnås på Gotland, *Frisk luft* och *Bara naturlig försurning*. För flera av målen är det oroväckande att utvecklingen inte går snabbare, den är dock densamma över hela Sverige.

Social sammanhållning

Gotlänningar upplever trygghet och tillit till andra människor i högre grad i jämförelse med riket. Det finns en närhet mellan människor och ett starkt och engagerat föreningsliv, vilket är en bas och styrka för det gotländska samhället. Det finns dock skillnader i tillit, delaktighet och upplevd trygghet. Var tredje kvinna och nästan var tionde man upplever otrygghet. Var fjärde person upplever låg tillit till andra, var femte person har lågt socialt deltagande och sex av tio äldre kvinnor och fyra av tio äldre män upplever ensamhet.

Hälsan påverkas av livsvillkor och levnadsvanor och hälsoläget visar på skillnader i samhället mellan olika grupper. De allra flesta på Gotland upplever sin hälsa som god eller någorlunda god, men det finns skillnader i hälsa, mellan könen och mellan socio-ekonomiska grupper. Den psykiska ohälsan ökar, med fler sjukskrivningar på grund av oro, stress och ångest. Många gotlänningar i alla åldrar har, liksom i riket, levnadsvanor som inte främjar hälsa. Cirka 60 procent av männen och 50 procent av kvinnorna har fetma eller övervikt, var tionde person röker, var tredje person rör sig för lite och var femte man och var tionde kvinna har riskbruk av alkohol. Motsvarande oroande tendens ses hos unga.

Den gotländska arbetsmarknaden är könsuppdelad, där 50 procent av kvinnorna arbetar inom offentlig sektor och drygt 80 procent av männen i privat sektor. Utbildningsnivån, som påverkar såväl hälsa som förutsättningar på arbetsmarknaden, är lägre på Gotland än i andra regioner. I jämförelse med andra kommuner är utbildningsnivån förhållandevis god. Det finns en stor potential i att höja utbildningsnivån genom både kortare och längre utbildning. En betydande andel unga personer saknar sysselsättning och finns varken i pågående studier eller i arbete.

Civilsamhällets engagemang spelar en viktig roll för att inkludera alla och har inte minst varit en framgångsfaktor i frågor om etablering av och boende för nyanlända. Arbetslösheten på Gotland har varit bland de lägsta i landet, vilket underlättat inkludering på arbetsmarknaden, men utmanas av ekonomiska effekter på grund av åtgärder för att förhindra smittspridning under covid 19-pandemin. Samtidigt kvarstår flera utmaningar kring utanförskap och sociala riskfaktorer.

Globalisering

Det mesta talar för att globaliseringen, som på ett genomgripande sätt knutit samman världsekonomin under de senaste decennierna, kommer att fortsätta och vidgas till flera områden. Samtidigt finns motkrafter, där trenden mot ökad öppenhet och nedmontering av gränser utmanas av en ökande nationalism och värnande av gränser. Det sistnämnda har blivit än mer aktuellt till följd av pandemin under 2020, som inneburit ett hårt slag mot den fria rörligheten och satt fokus på sårbarheten i globalt integrerade produktionssystem och försörjningskedjor.

Gotland är Sveriges mest företagsamma region och har näst störst andel kvinnor som driver företag. Gotland har dock låg bruttoregionprodukt och låga inkomster jämfört med andra regioner, vilket ger lägre skattekraft och sämre förutsättningar för välfärd. En successiv utveckling och hållbar förnyelse av näringslivet samt vidgning av företagens marknader nationellt och internationellt har potential att stärka Gotland i detta avseende. Många branscher präglas av stor säsongvariation. Pandemin har pekat på sårbarheten i det starka beroendet av besöksnäringen. Den har samtidigt visat på värdet av en hög självförsörjningsgrad inom vissa områden, till exempel livsmedel och accentuerat betydelsen av de gröna näringarna.

För att klara sin försörjning och den globala konkurrensen behöver Sveriges regioner vara attraktiva för företag och människor. För Gotlands del handlar det bland annat om att ha arbetskraft med rätt utbildning och kompetens, tillgång till bostäder samt en god transportinfrastruktur och en väl utvecklad digitalisering som knyter ön närmare sin omvärld. Tillgången till högre utbildning och forskning vid Uppsala universitet på Gotland är mycket värdefull, inklusive universitetets internationella kontaktnät. Även högre utbildning och arbetsmarknad blir allt mer global. Det kräver initiativ som aktiverar möjligheterna att via distans även nå marknader utanför regionen. Våra företag måste ha tillgång till talanger från hela världen och våra framtida talanger måste kunna verka i globala företag samt utbildningsplattformar.

Digitalisering

Digitaliseringen genomsyrar samhället och förändrar näringslivet och vardagen – på jobbet, fritiden och i det allt mer uppkopplade hemmet. Gotland ligger långt framme med en väl utbyggd digital infrastruktur, bland annat finns ett väl utbyggt fibernät över hela ön och samverkan kring utbyggnad av 5G. Det uppkopplade Gotland ligger väl framme för att attrahera fler platsberoende verksamheter. Samtidigt kan digitaliseringens möjligheter utnyttjas mer i de gotländska företagen och i offentliga verksamheter. Gotlands tillgång till spetskompetens och en robust digital infrastruktur är och kommer fortsättningsvis att vara en av de viktigaste faktorerna i det gotländska samhällets utveckling och konkurrenskraft. Det förutsätter också en stabil elförsörjning.

Digitaliseringen främjar framväxten av nya produkter, metoder och arbetssätt. Den digitala utvecklingen har stor betydelse även för ökad tillgänglighet och effektivitet inom exempelvis välfärdstjänsterna. Samtidigt måste hänsyn tas till att inte alla kan delta i det nya digitala samhället. Samtidigt kan digitaliseringen innebära att befintliga verksamheter och arbetsuppgifter förändras eller fasas ut. Digitaliseringen ställer även nya frågor kring demokrati, delaktighet, sekretess, informationssäkerhet och äganderätt till data, som behöver hanteras. Utvecklandet av tekniken och dess tillämpningar genomsyras av ett högt kunskapsinnehåll och är beroende av kvalificerad arbetskraft, som till stor del är globalt rörlig.

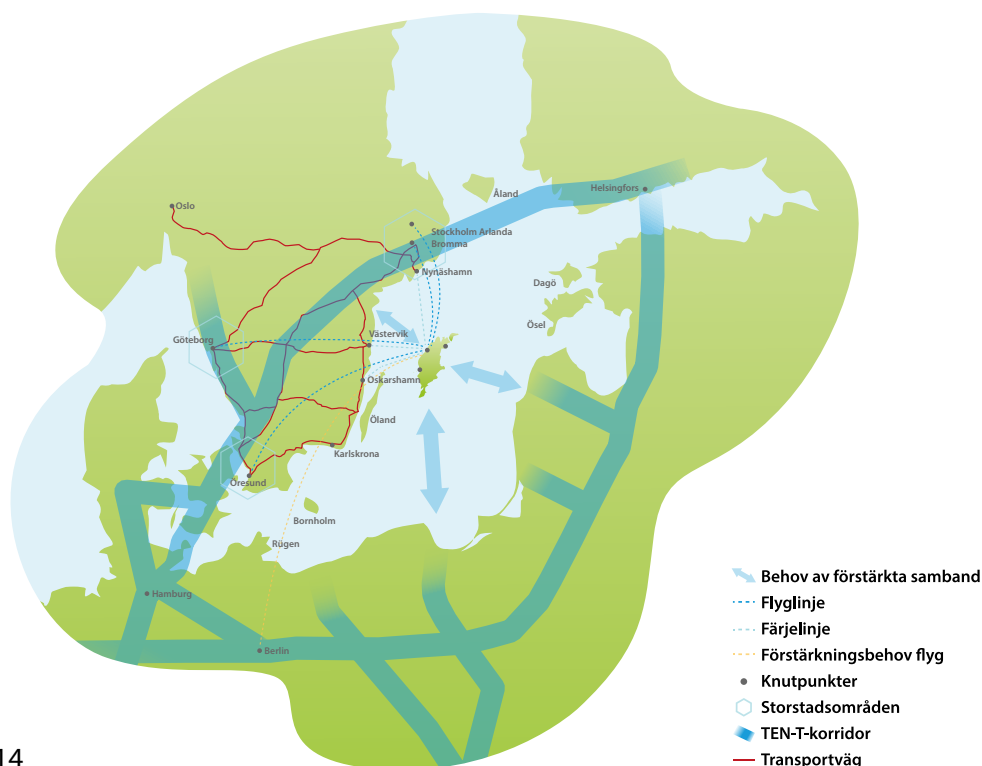

Gotland i världen

Ö-läget påverkar förutsättningarna

Gotland ligger mitt i Östersjön. Det är femton mil till Nynäshamn, tolv mil till Oskarshamn tio mil till Västervik och cirka tjugo mil till Lettlands kust. Ö-läget innebär förutsättningar som uppmuntrar kreativitet och en vana att gemensamt lösa viktiga frågor. En stark kulturell och regional identitet är något som kännetecknat gotlänningar genom historien. Det syns bland annat i vår unika bebyggelse och kulturmiljöer som är präglade av lokala förutsättningar, men också av att Gotland genom tiderna berikats av kontakter med omvärlden.

Ö-läget ställer särskilda krav på tillgänglighet och hållbara kommunikationer för att förse Gotland med varor och tjänster och för gotländska företag att kunna sälja sina varor och tjänster på andra marknader. God tillgänglighet är viktigt för såväl boende och besökare som verksamma på ön och ger tillgång till service och utbud som inte finns på Gotland. Trafiksystem sätter ramar för rese- och transportmönster både vad gäller tidsåtgång och målpunkter. I EU:s transportpolitik finns utpekade stomnätsskorridorer, som ska knyta ihop Europas viktigaste urbana knutpunkter till 2030 och samtliga regioner ha åtkomst till år 2050. För Gotlands del behövs samverkan med regioner på fastlandet för att säkerställa en god access till de europeiska stomnätsskorridorerna.

Transportinfrastrukturen är även avgörande för flera samhällsviktiga områden bland annat hälso- och sjukvård, livsmedels- och drivmedelsförsörjning, handel och industri samt för att hantera risker och sårbarhet samt garantera säkerhet och totalförsvar. Det säkerhetspolitiska läget i Östersjön har återaktualiserat Gotlands strategiska läge och därmed återuppbyggnaden av ett modernt totalförsvar.

Ö-läget innebär särskilda utmaningar att hantera olika typer av samhällsstörningar, framför allt vad gäller geografiska, resursmässiga och logistiska förutsättningar. En del av den grundläggande tryggheten är att kunna upprätthålla samhällsviktiga funktioner och inom vissa områden är det centralt att kunna säkerställa en ö-drift. Det är även av stort värde att kunna klara bland annat energi- och livsmedelsförsörjning under en viss tid utan leveranser från omvärlden. Både i vardag, kris och höjd beredskap måste samhället kunna erbjuda fungerande välfärd, vatten- och livsmedelsförsörjning, tillgång till drivmedel, energi och fungerande kommunikationer. Att säkra den förmågan bidrar till ökad trygghet, hållbar omställning, attraktions- och konkurrenskraft.

Ö-läget kräver ett akutsjukhus som har större kompetensbredd, fler specialiteter, mer omfattande jourlinjer och smittskyddsverksamhet, mer omfattande investeringar i kontinuerlig fortbildning, utrustning, lokaler och teknisk verksamhet än ett jämförbart sjukhus på fastlandet. Öns relativt lilla befolkning, i relation till uppdraget som sjukvårdshuvudman, dubbleras dessutom under vissa sommarveckor. Den betydande säsongsvariationen innebär att hälso- och sjukvården behöver en hög grad av flexibilitet i planering och kapacitet, liksom beredskap för att hantera kriser och även höjd beredskap. Resursmässigt innebär detta en stor utmaning för landets minsta region.

Bred samverkan med omvärlden

Gotland har en nära samverkan med övriga landet, inte minst med Stockholm-Mälardalenregionen i frågor som berör kommunikationer, högre utbildning, sjukvård med mera. Region Stockholm och Region Gotland samverkar inom den gemensamma sjukvårdsregionen. Campus Gotland är ett campus inom Uppsala universitet. Transportpolitiskt medverkar Gotland som ett av sju län i samarbetet En Bättre Sits som koordineras av Mälardalsrådet. Inom strukturfondspartnerskapet Småland och öarna sker samverkan och gemensam prioritering av det regionala strukturfondsprogrammet och det nationella socialfondsprogrammet. Det är exempel på samverkan som är grundläggande för Gotlands utveckling.

Samverkan med andra ö- och kustregioner inom EU är viktigt för utvecklingskraft och inspiration. Många aktörer i det gotländska samhället har goda internationella kontakter, vilket stärker banden mellan människor och regioner. Samarbeten inom EU underlättas av att det finns gemensamma strukturer och finansieringsmöjligheter. Samtidigt sker samarbeten även med regioner utanför EU. Geografin avgör inte val av samarbetspartners, det är mervärdet för Gotland som är avgörande.

Genomgående perspektiv

Genomgående perspektiv är övergripande synsätt som har beaktats i mål och prioriteringar och som behöver tas vidare i genomförande av vår regionala utvecklingsstrategi.

Utvecklingen ska vara hållbar – och ingen ska lämnas utanför

Vi vill nå ett långsiktigt hållbart Gotland – ekonomiskt, socialt och miljömässigt – och för att göra det behöver vi integrera hållbarhetsperspektiven i mål, prioriteringar och i beslut om insatser. De tre dimensionerna behöver finnas med och ömsesidigt stödja varandra. Genom att arbeta för en hållbar regional utveckling på Gotland bidrar vi till att nå FN:s globala mål för hållbar utveckling och Agenda 2030. En annan viktig internationell överenskommelse är FN:s Parisavtal, med åtaganden om att begränsa klimatförändringarna till maximalt 2 graders temperaturhöjning och vidta åtgärder för att helst klara 1,5 grader.

För ett hållbart Gotland behöver vi se till att utvecklingen sker inom ramen för vad jordens resurser och ekosystem tål. Vi behöver tillgodose alla människors grundläggande behov och säkerställa de mänskliga rättigheterna. Vi behöver en tillväxt som sker på ett balanserat sätt i nyttjandet av resurser, men också säkra att de offentliga finanserna är hållbara över tid.

Hållbarhet handlar om ansvar för kommande generationer. En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Att arbeta för ett hållbart Gotland, nu och på lång sikt, är särskilt viktigt för de som är unga idag och för kommande generationer. Alla måste omfattas av och delta i omställningen. Det ansvar vuxengenerationerna har gentemot kommande generationer är stort, sett mot de utmaningar världen och Gotland står inför.

För en hållbar utveckling är demokrati både ett mål och ett medel. Mänskliga rättigheter är en förutsättning för hållbar utveckling. En grundläggande princip i Agenda 2030 är åtagandet att ingen ska lämnas utanför - vilket är precis vad mänskliga rättigheter handlar om. Mångfald och olikheter är en resurs för Gotlands utveckling. Ett attraktivt Gotland, nu och i framtiden, är en plats där alla - oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder - har samma möjligheter och rättigheter och där alla invånares förmågor ska tas tillvara utan att någon person eller grupp blir diskriminerad.

Delaktighet och inflytande är avgörande för att vi som individer ska förstå, vilja och kunna bidra till en hållbar utveckling. Vägen mot en hållbar utveckling är full av målkonflikter. De behöver lyftas upp och avvägningar göras av demokratiskt valda församlingar i ett rättssäkert samhälle.

Credit: Azote Images för Stockholm Resilience center

Vår regionala utvecklingsstrategi syftar till en hållbar regional utveckling, därför är FN:s globala mål något vi relaterar till i det regionala utvecklingsarbetet. Barnperspektivet, jämställdhet och ett geografiskt perspektiv är beståndsdelar i hållbar utveckling, framför allt sett till social och ekonomisk hållbarhet. Med hållbar utveckling som ram har vi särskilt beaktat dessa frågor.

Barn och unga är framtiden

Barnens rätt till en trygg uppväxt är särskilt prioriterat för en hållbar utveckling för Gotland. Barn och unga behöver få förutsättningar att utvecklas till trygga individer som aktivt kan ta del i samhällsutvecklingen. Vi måste därför respektera, upprätthålla och skydda barns rättigheter. Vi behöver lyssna på barnen och ta del av deras tankar och synpunkter. Barnets bästa ska vara en utgångspunkt i beslut som rör dem.

Det finns fyra grundprinciper i Barnkonventionen som alltid ska beaktas när det gäller frågor som rör barn. Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn. Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. Från 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter svensk lag.

Jämställdhet en rättighet och hävstång

För att alla ska uppleva Gotland som attraktivt krävs jämställda villkor och möjligheter för alla att använda sin kapacitet, kreativitet och kompetens. Jämställdhet är en mänsklig rättighet som ska genomsyra alla sektorer i samhället och en förutsättning för en demokratisk utveckling. Förutom en grundläggande rättighet är jämställdhet också en av de viktigaste drivkrafterna och en hävstång för Gotlands utvecklings-, tillväxt- och innovationsförmåga. Jämställdhetsintegrering är ett arbetssätt som använts i framtagandet av RUS och jämställdhetsperspektivet lyfts fram där det finns specifika skillnader eller särskild relevans.

Jämställdhetsintegrering innebär kort att jämställdhetsperspektivet ingår i allt beslutsfattande, planering och utförande av en verksamhet, för att uppnå det jämställdhetspolitiska målet, att kvinnor och män ska ha samma makt och möjlighet att påverka samhället och sina egna liv.

Hela Gotland – land och stad tillsammans

Den regionala utvecklingsstrategin syftar till att skapa utvecklingskraft på hela Gotland. Möjligheterna att leva, bo och verka ska vara goda på hela Gotland, i alla socknar. En positiv tillväxt och utveckling av landsbygderna i samspel med Visby och övriga tätorter är viktigt för en långsiktig hållbar utveckling av Gotland.

Det finns territoriella skillnader på Gotland och det är därför relevant att prata om landsbygder i plural. Det synliggör bredden och variationen som olika bygder har. Det som skiljer landsbygderna åt är demografi, avstånd, närhet till service, natur- och kulturlandskapet med mera. Även om avstånden är korta så finns det skillnader i förutsättningar som behöver beaktas. Också i Visby finns geografiska och socio-ekonomiska skillnader mellan stadsdelar som behöver beaktas. I den regionala utvecklingsstrategin använder vi begreppet hela Gotland för att tydliggöra att det handlar om att hela Gotland ska utvecklas.

Region Gotland har beslutat att landsbygdssäkra alla politiska beslut som fattas genom att analysera effekterna för landsbygderna. Syftet med landsbygdssäkring är att på ett medvetet och systematiskt sätt beakta landsbygdernas särskilda förutsättningar. Det finns ingen vedertagen nationell definition av begreppet landsbygdssäkring.

Vision och mål för Gotland 2040

Vision:

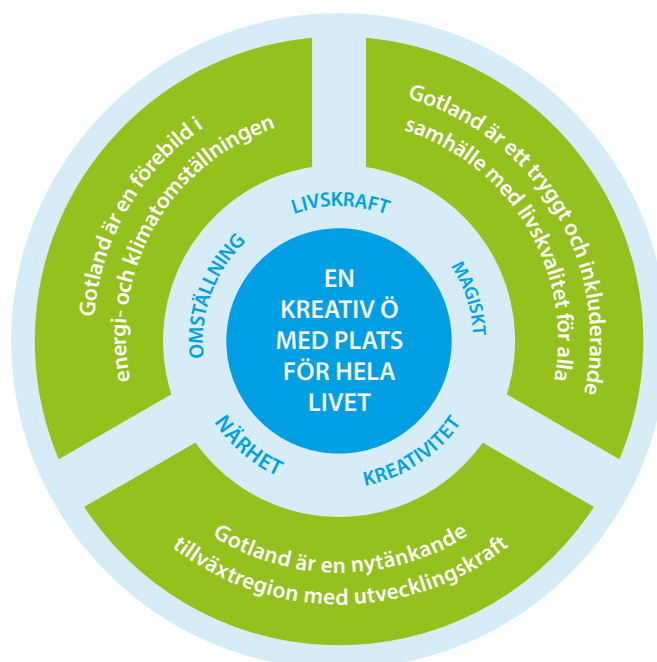
Gotland – en kreativ ö med plats för hela livet.

Gotland är fyllt av livskraft och kreativitet. Här kan människor och verksamheter utvecklas och bidra till en bättre värld. Här finns närhet och plats för alla delar av livet, i alla åldrar.

Visionen är en ständig ledstjärna i det vi gör. Visionen bygger på styrkor som Gotland har och visar hur vi vill att Gotland ska vara i framtiden.

Övergripande mål för Gotland 2040

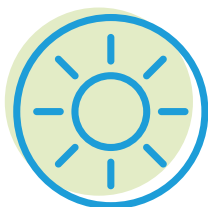
Målen tar utgångspunkt i Gotlands utmaningar och visar vad vi vill uppnå på lång sikt. Målen ska ses som en helhet som tillsammans ger en hållbar regional utveckling och leder mot visionen. Kärnvärdena i det gotländska varumärket – närhet, livskraft, magiskt, kreativitet och omställning - visar hur vi vill uppfattas.

Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle med livskvalitet för alla

Gotland är ett tryggt och öppet samhälle för invånare och besökare, ett jämlikt och jämställt samhälle där vi lever ett gott liv med god hälsa. Gotland präglas av mångfald. Vi känner tillit och förtroende för samhället och varandra och deltar i samhällsutvecklingen. Gotland har trygga och attraktiva livsmiljöer, rika fritidsmöjligheter, ett dynamiskt kulturliv, en god välfärd och service samt goda möjligheter till livslångt lärande och egen försörjning. Det gotländska samhället tål påfrestningar, är anpassningsbart och förändringsbenäget.

Gotland är en förebild i energi- och klimatomställningen

Gotland är klimatneutralt, har gått före i energi- och klimatomställningen och har tidigt nått nationella klimatmål baserade på FN:s Parisavtal. Utvecklingen är en hävstång för ett konkurrenskraftigt näringsliv och för en god miljö. Vi använder de tillgångar vi har på bästa sätt, genom en ekonomi byggd på kretslopp och förnybara resurser. På Gotland finns god tillgång till dricksvatten och tillräckliga grundvattennivåer. Gotland har bidragit till att Östersjön är ett levande och friskt hav. Naturen brukas så att ekosystemtjänsterna värnas och öns biologiska mångfald säkras.

Gotland är en nytänkande tillväxtregion med utvecklingskraft

På Gotland skapas tillväxt på ett balanserat sätt i nyttjandet av resurser. Företagsamheten är stark, näringslivet och universitetet blomstrar. Gotland är en mötesplats och här finns goda möjligheter att testa och förverkliga nya idéer. Samverkan, innovation och förnyelse ger företagen nya möjligheter och smarta välfärdstjänster utvecklas. Hela Gotland har en positiv utveckling och vi blir fler gotlänningar. Vi har bra förutsättningar för företagande, goda kommunikationer och boendemiljöer. Attraktionskraft, utbildning och matchning säkrar kompetensförsörjningen.

Effektmål för att följa utvecklingen mot målen för Gotland 2040

De övergripande målen för Gotland 2040 beskriver det tillstånd vi vill ha i samhälle och miljö år 2040. Det är stora mål, visionsmål. Effektmålen förtydligar innehållet i de övergripande målen. Begreppet effektmål innebär att de ska visa på önskvärda långsiktiga effekter av utvecklingsinsatser vi gör nu och att de därmed ska vägleda utvecklingsinsatser på Gotland. Varje effektmål bidrar till ett eller flera av de övergripande målen.

För att kunna följa utvecklingen på Gotland sätts till varje effektmål ett antal uppföljningsbara indikatorer. Indikatorerna är nyckeltal som är viktiga att följa över tid och som ska indikera om utvecklingen går i rätt riktning mot effektmål och övergripande mål. Effektmålen kan påverkas av många aktörer på flera nivåer.

Gotland – en kreativ ö med plats för hela livet

Mål 2040: Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle med livskvalitet för alla.

Mål 2040: Gotland är en förebild i energi och klimatomställningen.

Mål 2040: Gotland är en nytänkande tillväxtregion med utvecklingskraft.

Effektmål 2040

1. En god, jämlik och jämställd hälsa
2. En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
3. God beredskap och god förmåga att hantera samhällsstörningar
4. God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
5. Ett klimatneutralt Gotland
6. Ett energisystem baserat på förnybar energi
7. Säkrad tillgång till vatten av god kvalitet och kvantitet
8. Hållbara kretslopp
9. Säkrad biologisk mångfald
10. God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
11. En inkluderande arbetsmarknad där kompetensen möter behoven
12. God tillgänglighet och hållbara kommunikationer

Prioriteringar – så tar vi riktning för att nå målen

Prioriteringarna tar utgångspunkt i samhällsutmaningarna för Gotland och ska bidra till att nå ett eller flera av de övergripande målen och relevanta effektmål. Prioriteringarna inklusive de vägledande inriktningarna ska vara en utgångspunkt för gemensamma processer, samarbete och finansiering samt stödja aktörerna vid val och prioriteringar av insatser. För varje prioritering visas vilka av effektmålen de i första hand bidrar till samt kopplingen till de globala hållbarhetsmålen.

Prioriteringarna är

Främja hälsa, delaktighet
och trygghet

Utveckla kulturen och ta
tillvara kulturmiljöerna

Säkra kompetensen

Stärk tillgängligheten

Gå före i klimat- och
energiomställningen

Säkra miljö och vatten

Stimulera innovation
och förnyelse

Stärk och utveckla
näringslivet

Utveckla
attraktionskraften

Skapa förutsättningar
för byggande och bostads-
försörjning

Främja hälsa, delaktighet och trygghet

Ett jämlikt och jämställt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa är grunden för ett socialt hållbart Gotland. Att människor är inkluderade, känner trygghet, delaktighet och tillit till varandra är grundläggande byggstenar för samhällsutvecklingen. Ett tryggt Gotland har motståndskraft att möta kriser och samhällsstörningar.

Inriktning

- Minska skillnader i hälsa
- Öka hälsofrämjande och förebyggande insatser
- Värna en trygg uppväxt fri från våld
- Stärk individens möjlighet till egen försörjning
- Skapa möjligheter för delaktighet och inkludering
- Öka motståndskraften och säkerheten i samhället

Minska skillnader i hälsa

Folkhälsan i Sverige och på Gotland är överlag god, men den ojämlika hälsan kvarstår i flera avseenden och utvecklingen går i vissa fall även åt fel håll. Vägen till en god, jämlik och jämställd hälsa är beroende av många faktorer i samhället. Det innebär att möjligheterna att påverka hälsan och utjämna skillnader är stora. Varje individ är en viktig medskapare av sin egen hälsa, samhället behöver ge människor likvärdiga villkor och förutsättningar för att möjliggöra det. Psykisk och fysisk hälsa ska främjas för hela befolkningen men med särskilt fokus på grupper med störst risk för ohälsa.

Öka hälsofrämjande och förebyggande insatser

Med den utveckling vi ser framför oss både demografiskt och avseende ohälsosamma levnadsvanor så är tidiga, främjande och förebyggande insatser av största vikt. Gemensamma ansträngningar måste göras för att främja psykisk hälsa och mer hälsosamma levnadsvanor. Det gäller exempelvis fysisk aktivitet, tillgång till kultur och gemenskap, hälsosam mat samt användning av tobak och alkohol.

Ett fortsatt samarbete krävs för att användningen av olagliga droger ska upphöra. Insatser som ökar alla gotlänningars möjligheter att röra på sig och ger barn och unga större möjlighet till daglig rörelse ger effekt på både den fysiska och psykiska hälsan. Här kan många bidra, som exempelvis öns aktiva föreningsliv, Region Gotlands verksamheter liksom övriga arbetsgivare och företag. Förutsättningarna för ett aktivt friluftsliv, idrott och vardagsmotion är viktiga, som exempelvis tillgången till anläggningar, friluftsområden och trygga miljöer som stimulerar fysisk aktivitet. Gotlands unika natur är en stor resurs för friluftslivet.

Det behövs en omställning till god och nära vård med en stark primärvård, som utifrån individens förutsättningar, sätter fokus på tidiga, förebyggande och hälsofrämjande insatser i samverkan mellan flera aktörer. Även förutsättningarna för egenvård behöver stärkas. Detta sammantaget bidrar till att på ett bättre sätt främja hälsa och motverka ojämlikhet i hälsa. I omställningen behöver digitalisering av välfärdstjänster användas som verktyg för att ge en ökad kvalitet och tillgänglighet men också en ökad effektivitet för att klara välfärdsuppdraget ekonomiskt och personalmässigt.

Värna en trygg uppväxt fri från våld

Arbetet för att motverka mäns våld mot kvinnor² behöver stärkas, då det orsakar stora samhällsproblem. Ingen ska behöva utsättas för eller bevittna våld i hemmet, vare sig som vuxen eller barn. Det är en förutsättning för en bra och trygg uppväxt. Nedstämdhet, ångest och aggressivitet är betydligt vanligare hos barn som bevittnat våld. Detta är även vanligare bland vuxna som under uppväxten bevittnat våld. Det finns en underrapportering av mäns våld mot kvinnor i riket och bedömningen är att det ser ut så även på Gotland. Förebyggande insatser behöver utvecklas och nolltolerans råda mot alla typer av övergrepp och våld. Detta även som ett led i att stärka den allmänna tryggheten i hem och skolor, på arbetsplatser och i samhället i stort, inklusive digitala mötesplatser som sociala medier.

Stärk individens möjligheter till egen försörjning

Att leva i en ekonomiskt utsatt situation leder till sämre hälsa. Även i perioder av god konjunktur och låg arbetslöshet så finns människor som har svårt att komma in på arbetsmarknaden. Vid sämre konjunktur blir situationen än svårare. Barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll kan få problem med skolgång, inte kunna utöva fritidsintressen och känna sig utanför. Det är därför viktigt att identifiera, utveckla och stärka olika vägar till arbete, egen försörjning och möjlighet att delta i samhällets utveckling.

---

² Begreppet används utifrån den "nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor" och innefattar våld i nära relationer. 2019)

Skapa möjligheter för delaktighet och inkludering

Alla behöver kunna vara en aktiv del av det gotländska samhället, känna sig sedda, behövda och vara medskapande. De flesta involveras genom familjeliv, skolor, arbetsliv, föreningsliv och andra delar av civilsamhället, men en del hamnar av olika orsaker vid sidan av. Det offentliga stöd och civilsamhällets engagemang spelar här en viktig roll för att inkludera alla. Det har bland annat visat sig i frågor om etablering och boende för nyanlända.

Genom ett aktivt föreningsliv stärks demokratin, den sociala sammanhållningen och tilliten mellan människor. Mot bakgrund av en allt mer utbredd digitalisering i samhället och av viktiga samhällsfunktioner behöver förutsättningarna för digital delaktighet förbättras. Att inte vara digitalt delaktig kan innebära både ett samhällsligt utanförskap och praktiska problem i utförandet av vardagliga ärenden. Det behöver finnas infrastrukturella, ekonomiska och kunskapsmässiga förutsättningar för alla att delta i det digitala samhällslivet.

Öka motståndskraften och säkerheten i samhället

En viktig del av den grundläggande tryggheten är att kunna hantera olika typer av samhällsstörningar. Gotland har som ö särskilda utmaningar mot bakgrund av geografiska och logistiska förutsättningar. För vissa samhällsfunktioner är det centralt att kunna säkerställa en ö-drift. Mot den bakgrunden behöver en god beredskap samt uppbyggnaden av ett modernt totalförsvar vara särskilt i fokus på Gotland. Samhällets skydd och beredskap rör flera samhällsområden, till exempel energiförsörjning, livsmedel och dricksvatten, transporter samt hälso- och sjukvård, och finns med i flera av strategins prioriteringar.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- En god, jämlik och jämställd hälsa
- En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
- En inkluderande arbetsmarknad där kompetensen möter behoven
- God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
- God beredskap och god förmåga att hantera samhällsstörningar

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Utveckla kulturen och ta tillvara kulturmiljöerna

Ett levande kulturliv är en omistlig del av det demokratiska samhället och ett kännetecken för en dynamisk och attraktiv region. Det, liksom de unika kulturmiljöerna, gör Gotland till en plats att vilja bo och verka på och besöka. Tillgång till kultur och eget skapande bidrar till nya möten och ett rikare liv. Kulturaktiviteter fungerar ofta som brobyggare mellan människor och stärker tilliten i samhället.

Inriktning

- Främja barns läsning och stärk tillgången till kultur och eget skapande för ungdomar och unga vuxna.
- Använd kulturen som en kraft för samhällsutvecklingen
- Bevara, använd och utveckla kulturarvet och kulturmiljöerna

Främja barns läsning och stärk tillgången till kultur och eget skapande för ungdomar och unga vuxna

Tillgång till skapande kulturaktiviteter, till kultur i skolan samt läs- och språkutveckling är viktiga delar för goda uppväxtvillkor och ett brett deltagande i kulturlivet. Att främja läsning och små barns språkutveckling samt förbättra möjligheterna till kultur och eget skapande för ungdomar och unga vuxna är därför angeläget. Inte minst mot bakgrund av att läsförståelsen bland unga minskat samt att kulturutbudet och möjligheterna till eget skapande är sämre för ungdomar och unga vuxna än för barn, vuxna och äldre.

Använd kulturen som en kraft för samhällsutvecklingen

Kulturen har ett värde i sig men har också stor betydelse för andra områden, till exempel som näring, i samhällsplaneringen och folkhälsoarbetet. Gotland är en av tre regioner i landet där den största tillväxten inom vad som definieras som ”kulturella och kreativa näringar” har skett de senaste åren. På ön finns många företag inom kultursektorn och landets näst högsta förekomst av konstnärer, i relation till befolkningens storlek. Det kulturella utbudet och konsthantverkstraditionen stärker inte minst landsbygderna och bidrar till besöksnäringen.

Den kulturella infrastrukturen och mängden kreatörer och kulturskapare är en viktig drivkraft. Kulturen som drivkraft i en hållbar utveckling av fysiska miljöer kan utvecklas genom ett ökat tvärsektorielt samarbete. En samordnad satsning på kultur och folkhälsa kan ge betydande hälsovinster. Studieförbunden och folkhögskolan är viktig infrastruktur för bildning och kulturell delaktighet, vilket behöver tas tillvara. Olika vägar till lärande, bildning och utbildning inom kulturområdet genom hela livet är angeläget.

Bevara, använd och utveckla kulturarvet och kulturmiljöerna

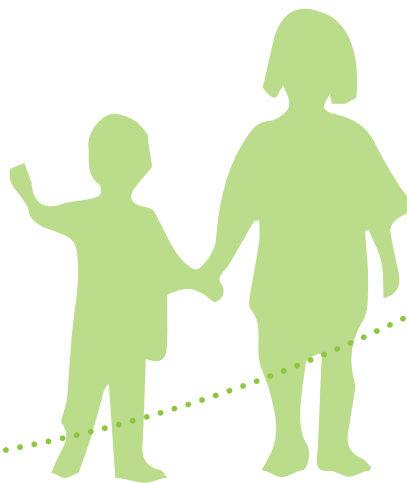
Kulturarvet är rikt på hela ön. De ständigt närvarande medeltida kulturmiljöerna utgör mycket av Gotlands särprägel och ger en stark identitet och stor attraktionskraft som tillsammans med den säregna naturen är starka inslag i Gotlands varumärke. Världsarvet Hansestaden Visby är den starkaste symbolen, av högt nationellt och internationellt värde. För Hansestaden Visby finns det övergripande målet att bevara, använda och utveckla världsarvet enligt världsarvskonventionen. Här finns även de många medeltida kyrkorna, ett av landets mest besökta och uppskattade läns museer, en rikedom på fornlämningar och ett påtagligt immateriellt kulturarv i form av traditioner, språk och sägner. Det biologiska kulturarvet med fiskelägen, odlingsmark, naturbetesmark och ängen utgör också ett viktigt inslag tillsammans med ett mera sentida kulturarv. Många gotlänningar bidrar till att skapa och göra dessa miljöer tillgängliga samt till att skapa och upprätthålla kulturarvet.

En stor potential finns att med kulturarvet som grund samverka för ett rikare kulturliv och turism året runt. Utmaningar är dels att prioritera knappa resurser i den stora tillgången av miljöer och dels att värna varje plats unika karaktärsdrag vid utveckling och förändring. För Hansestaden Visby gäller det att säkerställa världsarvsvärdet och att använda världsarvet som en plattform för hållbar platsutveckling.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
- En god, jämlik och jämställd hälsa
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Säkra kompetensen

Kompetensförsörjningen, att kunna rekrytera rätt kompetens, är av största vikt för Gotlands utveckling. Grunden läggs med god kvalitet i hela utbildningskedjan, från förskola till vuxenutbildning. Snabba förändringar och behov av omställning ställer krav på förmåga till förnyelse och livslångt lärande. Tillgång till god utbildning och bildning på alla nivåer behövs liksom matchning på arbetsmarknaden. Allas kompetens behöver tas tillvara.

Inriktning

- Ge alla ungdomar möjlighet att fullfölja gymnasiet med godkända betyg
- Få fler gotlänningar att välja eftergymnasial utbildning
- Matcha arbetsmarknadens behov, såväl inom näringslivet som i offentlig sektor
- Skapa en jämställd, inkluderande arbetsmarknad och ett hållbart arbetsliv

Ge alla ungdomar möjlighet att fullfölja gymnasiet med godkända betyg

Hela utbildningskedjan, från förskola och grundskola till gymnasium och vuxenutbildning, måste fungera väl och ge förutsättningar för goda möjligheter på arbetsmarknaden och för högre utbildning. Utbildning är grunden för goda livschanser, ett hälsosamt liv och för en väl fungerande kompetensförsörjning. Mer än var tionde elev på Gotland i årskurs 9 saknar dock behörighet till gymnasieskolan. Flickor är i högre grad behöriga till högre utbildning och studerar i högre grad vidare efter gymnasiet än pojkar. Var fjärde elev i gymnasiet slutför inte studierna med examen eller studiebevis inom fyra år. Alla ungdomar behöver ges möjlighet att fullfölja gymnasiet med godkända betyg.

Få fler gotlänningar att välja eftergymnasial utbildning

På Gotland är andelen med eftergymnasial utbildning lägre än i riket. Könsskillnaderna är stora, där kvinnor i högre grad är högutbildade än män. Tillgången till högre utbildning är betydelsefull, då kraven på formell kompetens ökar inom arbetslivet. Därför behöver både möjligheterna till eftergymnasial utbildning och

övergången från gymnasium till högskola stärkas på Gotland. Det gäller såväl eftergymnasiala yrkesutbildningar som akademiska utbildningar. Vidare behöver möjligheterna till vuxenutbildning för att kunna nå gymnasiekompetens vara goda, för att kunna ta nästa steg. De begränsade möjligheterna till in- och utpendling gör det extra angeläget att Gotland kan vara självförsörjande inom vissa utbildningsområden där det är svårt att rekrytera kompetens från fastlandet, exempelvis socionomer, lärare, sjuksköterskor med flera

Matcha arbetsmarknadens behov, såväl inom näringslivet som i offentlig sektor

Gotlands ö-läge och det faktum att vi är en egen arbetsmarknadsregion, är en utmaning för gotländska arbetsgivare vid rekrytering. Möjligheterna att attrahera spetskompetens är särskilt utmanande. Inom vissa områden sker den branschvisa och tekniska utvecklingen därtill snabbt och påverkar yrken och yrkesroller. Detta innebär samtidigt möjligheter att använda arbetskraften och organisera arbetet på nya sätt, vilket behöver tas tillvara.

För att möta snabba förändringar på arbetsmarknaden är möjligheterna till yrkesväxling under arbetslivet och livslångt lärande centralt. Möjligheterna till livslångt lärande behöver både vara goda och väl kända. Här är alla former av utbildning och bildning värdefullt för kompetensutvecklingen. Det är viktigt att beakta arbetsgivarnas, såväl privata som offentliga, behov i utformningen av utbildningar och ta tillvara deras möjlighet att erbjuda praktikplatser. Flexibla utbildningslösningar behövs för att gotlänningar ska kunna ta del av ett brett utbud, och för att möta behov av arbetskraft som kan vara avgörande för enskilda verksamheter, men där antalet personer i behov av utbildningen är lågt.

Genom validering på gymnasial och eftergymnasial nivå kan befintlig kompetens matchas mot behov på den gotländska arbetsmarknaden och antalet individer som står utanför arbetsmarknaden minska. Validering kan även korta ner utbildningstiden och bidra till snabbare omställning och yrkesväxling i arbetslivet.

Skapa en jämställd, inkluderande arbetsmarknad och ett hållbart arbetsliv

För att på bästa vis ta vara på kompetens är en jämställd och inkluderande arbetsmarknad central. Varje individs kompetens och potential behöver tas tillvara och barriärer i detta undanröjas. Ett inkluderande ledarskap leder till en breddad rekryteringsbas och ökad mångfald på arbetsplatsen. Ökad jämställdhet och mångfald möjliggör även en större innovationskraft och ökad lönsamhet.

Mångfalden av både yrken och studier samt normer kring kön leder till att många elever upplever svårigheter att se vilka möjligheter de har. Att stärka elevers kompetens att göra väl underbyggda studie- och yrkesval är en viktig del i det livslånga lärandet och för att nå en mindre könssegregerad arbetsmarknad. Ett hållbart arbetsliv, med god fysisk och psykisk arbetsmiljö, är en förutsättning för att vi ska ha möjlighet att arbeta ett helt arbetsliv.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- En inkluderande arbetsmarknad där kompetensen möter behoven
- God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
- En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
- En god, jämlik och jämställd hälsa

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Stärk tillgängligheten

För människors möjligheter att resa, transportera varor och använda tjänster är tillgången till väl fungerande kommunikationssystem, fysiska och digitala, avgörande. Det gäller transportererna till, från och på Gotland. De är också viktiga för att andra funktioner i samhället ska fungera. Ö-läget gör förbindelserna med omvärlden till en nyckelfråga. Samtidigt finns stora utmaningar när fossila drivmedel ska fasas ut och klimatmålen ska nås.

Inriktning

- Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem
- Utveckla Gotlands förbindelser med omvärlden
- Öka framkomligheten och trafiksäkerheten på Gotlands vägar
- Säkerställ Gotlands tillgång till digital infrastruktur

Utveckla hållbara och fossilfria transportsystem

Transportsektorn har en stor miljöpåverkan. Utsläppen har minskat men takten behöver öka. För inrikes transporter gäller att växthusgasutsläppen ska ha minskat med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010. Inrikes luftfart ingår inte i det nationella målet, då den ingår i EU:s utsläppshandelssystem. För en klimat- och miljöanpassad Gotlandstrafik kommer nya innovativa lösningar att behövas. Utvecklingen till energieffektiva, fossilbränsleoberoende och miljöanpassade transporter bör ske utan att minska kraven på snabba och tillgängliga överfarter. Regeringens utpekande av Gotland som pilotområde för energiomställning gör förväntningarna stora på ett trafiksystem med tekniskt och miljömässigt hög prestanda. Merkostnaden för att gå före i omställningen får dock inte belasta det gotländska samhället.

För besöksnäringen har vi målet att Gotland ska upplevas som norra Europas mest hållbara och attraktiva resmål och vara en attraktiv destination året runt med ett ökande antal besökare. Det förutsätter en utveckling till ett klimatsmart resande med flyg och färja. Att kapaciteten inom transportsystemen kan matcha denna utveckling är avgörande.

Vägtrafiken behöver ställas om till förnybara drivmedel och för att minska bilberoendet behöver kollektivtrafiken utvecklas till ett konkurrenskraftigt alternativ. Då krävs att den upplevs som prisvärd med hög turtäthet, tillgänglighet och bekvämlighet. I detta behöver hänsyn tas till att kvinnor och män gör olika val som påverkar boende, arbete och fritid och därmed resmönster. Även barnens behov måste beaktas och trafiksäkerheten, särskild vid på- och avstigning uppmärksammas, i kollektivtrafiken och skolskjutsverksamheten. Särskilt viktigt är kopplingen till serviceområden för att knyta samman resor mellan orter och mellan boende, arbete, skolor, förskolor, service, etc. Vid kortare resor bör bilresor i hög grad kunna ersättas med cykel och gång.

Utveckla Gotlands förbindelser med omvärlden

En god tillgänglighet till andra regioner och länder är viktigt för oss som bor och verkar på Gotland. För att kunna öka befolknings- och besöksantalet liksom för att stärka näringslivet behöver Gotlands attraktions- och konkurrenskraft stärkas. Tillgängligheten spelar här en stor roll. Fler transportmöjligheter och destinationer, både med flyg och med färjor, behöver utvecklas. Färje- och flygtrafiken till och från fastlandet är Gotlands vägar, har i huvudsak olika målgrupper och kompletterar varandra. För att dra nytta av ö-läget krävs en mycket god tillgänglighet – i pris, turtäthet och res- och transporttid.

Förbindelserna till och från hamnarna och flygplatserna på fastlandet är av stor betydelse. Det finns behov av samverkan nationellt och internationellt för mer samordnade och effektivare transportlösningar över större geografiska områden. Det gäller såväl gods- som persontrafiken, med goda förutsättningar för att enkelt, smidigt och effektivt kunna växla mellan olika trafikslag, som buss och färja. Möjligheter att enkelt byta mellan trafikslag är viktigt också på Gotland.

Inom näringslivet på Gotland behövs en så lång produktionsdag som möjligt och för många av företagen därefter en färjetidtabell som passar in i upparbetade logistikkedjor på fastlandet. För att gotländska företag ska ha likvärdiga villkor krävs också konkurrenskraftiga transportkostnader. Viktiga näringsgrenar på Gotland, som livsmedelsindustri, gröna näringar, besöksnäringen, bygg och handel, är i hög grad kommunikationsberoende. Företag som vill växa behöver nå marknader nationellt och internationellt. Att trafiksystemen kan bidra till att Gotland har likvärdiga konkurrensvillkor som övriga Sverige är en viktig utgångspunkt.

Hamnarna i Visby, Slite och Klintehamn ska ha full kapacitet för sina uppdrag gällande färjetrafik, gods, fritids- och kryssningstrafik. Hamnarnas standard och tillgänglighet är viktiga för en funktionell Gotlandstrafik. Visby hamn är i dagsläget den enda hamn som linjetrafikens färjor kan angöra. En reservhamn på Gotland är en förutsättning för att säkra nödvändig försörjning till ön om Visby hamn av någon anledning inte kan användas. Sett ur ett beredskapsperspektiv är det också av stor vikt för öns samlade totalförsvarsförmåga.

Swedavia äger och driver Visby flygplats, som ingår i det nationella basutbudet av flygplatser. Gotlands läge gör att flygplatsen är av central betydelse. Den har beredskap dygnet om för kris- och nödsituationer. Flygplatsen har också militär trafik och är ett riksintresse.

Flygtrafiken till och från Stockholmregionen är av största vikt, och att då även koppling finns till nationella och internationella destinationer genom trafik både till Bromma och till Arlanda. Förutsättningarna att driva trafik med förnybara bränslen utvecklas snabbt. Gotland är väl lämpat att bli en av de första destinationerna för kommersiell elflygtrafik i Sverige.

Öka framkomligheten och trafiksäkerheten på Gotlands vägar

Vägnätet på Gotland är omfattande och en viktig förutsättning för möjligheterna att bo och verka över hela Gotland. Trafikflödena varierar, med en kraftig ökning under sommarmånaderna. Brister och behov av åtgärder finns både ur ett tillgänglighets- och säkerhetsperspektiv. Insatser som ökar framkomligheten, trafiksäkerheten, så som säkerheten vid busshållplatser och gång- och cykelbanor, och tillgängligheten på Gotlands vägar är angelägna. För en förbättrad trafiksäkerhet behövs både fysiska åtgärder i infrastrukturen och beteendeförändringar.

Den utveckling som sker i näringslivet, inom besöksnäringen, i de gröna näringarna, i ett ökat bostadsbyggande och i övrigt i samhället behöver kopplas samman med utvecklingen av infrastrukturen på Gotland. Genom länsplanerna för regional transportinfrastruktur fördelas statliga medel för statliga vägar och för medfinansiering till kommuner. Planen för Gotland har dock en mycket begränsad ekonomisk ram, och har så haft i en följd av planeringsomgångar, vilket hittills har gjort större infrastruktursatsningar omöjliga.

Säkerställ Gotlands tillgång till digital infrastruktur

Att säkerställa Gotlands tillgång till digital infrastruktur och spetskompetens är avgörande för det gotländska samhällets attraktivitet, utveckling och konkurrenskraft. Gotland har ett mycket väl utbyggt fibernät över hela ön och intar en tätposition bland landets regioner. Utbyggnaden av 5G är angelägen och kopplas till en robusthetsatsning på landsbygden i samband med att mobilnätets basinfrastruktur stärks upp. Det är viktigt att Gotland fortsätter ligga i framkant av den digitala utvecklingen, har tillgång till den senaste tekniken och att IT-säkerheten är hög.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- God tillgänglighet och hållbara kommunikationer
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
- Ett klimatneutralt Gotland
- God beredskap och god förmåga att hantera samhällsstörningar
- En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Gå före i klimat- och energiomställningen

Den dominerande utmaningen är att ställa om samhället för att nå klimatmålen. Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före, ställa om till förnybar energi och tidigt nå de nationella klimatmålen. Regeringen har genom ett regeringsuppdrag till Energimyndigheten pekat ut Gotland som pilotområde för omställningen till ett hållbart energisystem.

Inriktning

- Minska klimatpåverkan i hela samhället
- Ställ om till ett hållbart och robust energisystem baserat på förnybar energi
- Öka energieffektiviseringen och minska energianvändningen
- Stimulera delaktighet, kunskap och engagemang i omställningen
- Anpassa samhället till ett förändrat klimat

Minska klimatpåverkan i hela samhället

Sverige ska senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av klimatpåverkande gaser till atmosfären. På Gotland vill vi gå före och nå målet senast år 2040. Nettoutsläppen av klimatpåverkande gaser måste minska, totalt sett och inom alla sektorer. Det handlar om ett hållbart energisystem, klimatsmart industri, resurseffektiv bebyggelse, fossilfritt transportsystem samt hållbar produktion och konsumtion. Därför är också klimatomställningen en fråga i flera av prioriteringarna i strategin. Klimat- och energiomställningen är en möjlighet som kan stärka konkurrenskraften i det gotländska näringslivet.

Utgångspunkterna är att arbetet ska leda till en snabb minskning av klimatpåverkande utsläpp, ökad andel förnybar energi, en effektivare energianvändning och ett växande näringsliv som bidrar till hållbar utveckling och konsumtion med minskad klimatpåverkan.

Här ska offentlig sektor gå före och visa att det är möjligt att kombinera ambitiösa klimatmål med välfärd och hållbar tillväxt. Koldioxidbudget ska användas som ett verktyg inom regionen för att nå de utsläppsminskningar som behövs för att gå före och nå klimatmålen. Offentliga upphandlingar kommer att vara ett viktigt verktyg, liksom kommunikation och forskning för att visa möjliga utvecklingsvägar.

Ställ om till ett hållbart och robust energisystem baserat på förnybar energi

Ett hållbart och robust energisystem baserat på förnybar energi är en förutsättning för att nå den kraftiga minskning av koldioxidutsläpp som behövs. Gotland har goda förhållanden för förnybar elproduktion samt resurser för biobränslen från de gröna näringarna. En ökad lokal produktion av el, värme och drivmedel från förnybar energi gör att värden i energibranschen stannar i den lokala ekonomin samt ger en tryggare energiförsörjning. En förutsättning för ett robust system är att goda förbindelser finns till energimarknader utanför Gotland, som möjliggör såväl import som export av energi vid behov.

Kalk- och cementindustrin (mineralindustri exklusive metaller) på Gotland svarar för större delen av energianvändningen och merparten av koldioxidutsläppen. Förutsättningarna att få ned industrins energirelaterade utsläpp påverkas av tillgången till förnybar energi. Kalk- och cementindustrin har också stora processutsläpp från själva råvaran, därför bedöms koldioxidavskiljning och lagring vara en nödvändig teknisk utveckling för att tillsammans med andra åtgärder klara klimatmålen. För att möjliggöra den industriella klimatomställningen krävs stora investeringar i själva industrin, men även i samhällets infrastruktur för att säkerställa en trygg elförsörjning av förnybar energi. Att utveckla den kapaciteten kommer att behöva såväl teknisk och regulatorisk utveckling som investeringsförmåga och samhandling. En förbättrad fastlandsanslutning behövs liksom en ökad andel förnybart producerad el på Gotland.

Utöver kalk- och cementindustrin är de klimatpåverkande utsläppen från hushåll och näringsliv på Gotland höga i förhållande till antalet invånare. De största fossila utsläppen kommer från transporter och arbetsmaskiner, där sjöfartens och personbilarnas utsläpp är störst. Från markanvändning och djurhållning inom de gröna näringarna sker betydande utsläpp av metan och lustgas, men jord och skog ger också en betydande inlagring av kol.

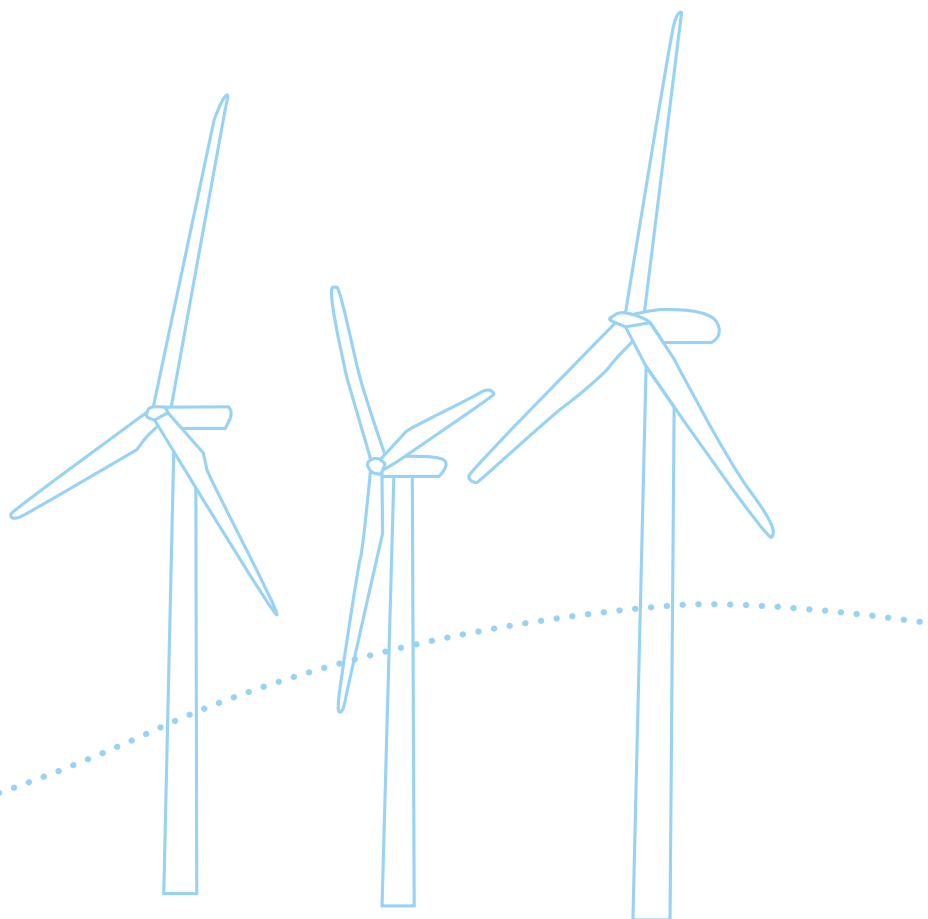
I Energimyndighetens färdplan för Gotland som ett pilotområde för ett hållbart energisystem på Gotland ligger fokus på lokal förankring, kapacitet för omställning av energisystemet, flexibelt och robust energisystem, utveckla en lokal marknad för flexibilitet, trygg energiförsörjning och beredskapsfrågor.

Öka energieffektiviseringen och minska energianvändningen

Att ställa om energisystemet till förnybar energi är nödvändigt. Globalt är beroendet av fossil energi fortfarande mycket stort och inom vissa områden är ännu tillgången till förnybar energi begränsad. Även i Sverige och på Gotland finns ett stort kvarvarande beroende av fossil energi. Samtidigt tenderar energianvändningen att öka i takt med att ekonomin växer. Att öka energieffektiviteten och minska energianvändningen är därför en viktig del i energi- och klimatomställningen. För enskilda hushåll är det angeläget att minska energianvändningen för boende och transporter. Inom näringslivet motiveras energieffektivisering ofta på rent ekonomiska grunder.

Stimulera delaktighet, kunskap och engagemang i omställningen

För att vi ska kunna nå Gotlands klimat- och energimål måste alla bidra och göra klimatsmarta och energieffektiva val. Alla kan bidra, från små lokala utvecklingsprojekt till stora strukturella omvandlingar. Det finns ett stort engagemang för klimat- och miljöfrågor hos invånare på ön, många företag ligger långt framme liksom universitetet och det finns många utvecklingsinitiativ som kan bidra i omställningen. Våra val som enskilda konsumenter har stor betydelse. Att välja rätt är inte alltid så lätt. Klimat- och energifrågorna är komplexa och för enskilda hushåll handlar valen ofta om rätt stora pengar över en längre tid. Folkbildning och tillgång till rådgivning är därför viktigt.

Anpassa samhället till ett förändrat klimat

Parallellt med omställningen för att få ned klimatpåverkande utsläpp måste vi anpassa samhället till ett framtida klimat med högre temperaturer, förändrade nederbördsmonster, förhöjda vattennivåer och mer frekventa extrema vädersituationer. Detta kan komma att påverka vår infrastruktur, våra byggnader och vårt inomhusklimat negativt, till exempel genom ökade problem med översvämningar, fukt och mögel. Längre perioder av höga temperaturer påverkar hälsan, särskilt hos äldre och personer med kroniska sjukdomar. Uppvärmningen får även konsekvenser för jord- och skogsbruk och ekosystem, till exempel ökar risken för torka, bränder och vattenbrist. Basnäringarna inom mat och livsmedel och besöksnäringen kan möta många svårigheter i ett förändrat klimat.

Samhället måste ta höjd för snabbare klimatförändringar än de vi ser idag och kunna klara extrema situationer. I såväl befintlig som tillkommande bebyggelse och infrastruktur behöver hänsyn tas till ett förändrat klimat. Genom klimatanpassad markanvändning, bebyggelse, trafikinfrastruktur, vatten- och energiförsörjning och grönstruktur kan både samhällets klimatpåverkan och sårbarhet minska. Inom sjukvård, vård och omsorg behövs beredskap för att kunna hantera värmeböljor och andra väderrelaterade händelser som följer av klimatförändringarna.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- Ett klimatneutralt Gotland
- Ett energisystem baserat på förnybar energi
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
- God beredskap och förmåga att hantera samhällsstörningar
- God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Säkra miljö och vatten

För att kunna lämna över ett samhälle till kommande generationer där de stora miljöproblemen är lösta krävs minskade uttag av naturresurser och energi, fossilfrihet och nya, mer cirkulära, sätt att organisera samhället. Tillgången till vatten är en av de viktigaste förutsättningarna för det gotländska samhällets utveckling.

Inriktning

- Skydda och förstärk tillgången till yt- och grundvatten
- Ställ om till hållbar konsumtion och produktion baserad på cirkulär ekonomi
- Bedriv ett hållbart brukande av skog, mark och vatten och säkra den biologiska mångfalden.

Skydda och förstärk tillgången till yt- och grundvatten

Tillgången till dricksvatten i tillräcklig kvantitet och av godtagbar kvalitet är en av de viktigaste förutsättningarna för det gotländska samhället. Det är en förutsättning för att bostäder och verksamheter ska kunna fungera och att nya ska kunna etableras. Vattentillgången är av stor betydelse för lantbruket och för självförsörjningsgraden av livsmedel. Det är således en strategisk resurs som behöver säkras för en fungerande vardag, med beredskap att hantera såväl längre perioder av torka som lokala översvämningar och stigande havsvattennivåer. Hanteringen av dricksvatten, spillvatten och dagvatten måste vara hållbara samhällsfunktioner med hög krisberedskap, vilket också ställer krav på utbyggnaden av vatten och avlopp.

Gotlands särpräglade geologi och hydrologi skapar särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet. Grundvattnet är sårbart och känsligt och behöver skyddas mot såväl föroreningar som överutnyttjande. Åtgärder som stärker landskapets vattenhållande förmåga, som bildandet eller återskapande av våtmarker, bidrar till minskad övergödning, bättre vattenkvalitet och ökar samhällets anpassning till ett förändrat klimat. Att ta vara på och hushålla med dricksvattnet är viktigt, liksom att rena vatten efter användning. Havsvattnet ger möjlighet att öka tillgången, men till en högre kostnad. För att komma tillrätta med såväl grundvattenproblematiken som

vattenförsörjningen behövs ny teknik och innovation samt ett stärkt samarbete mellan berörda myndigheter. Det krävs också betydande investeringar.

Ställ om till hållbar konsumtion och produktion baserad på cirkulär ekonomi

En övergång till cirkulär ekonomi krävs för att minska utsläpp, avfall och uttag av ändliga resurser. Samtidigt är det en möjlighet till innovation, konkurrenskraft, ekonomisk tillväxt och fler jobb. En cirkulär ekonomi bygger på att sluta kretslopp, vara resurseffektiv, återanvända, laga och att betrakta avfall som en resurs. En cirkulär ekonomi strävar efter produkter som är hållbara och återvinningsbara, där icke förnybara alternativ successivt ersätts med förnybara. När varor återanvänds eller på annat sätt får längre livslängd undviks negativ miljöpåverkan från tillverkningen av nya, liknande varor. Det är också nödvändigt att se till att ämnen som kan vara giftiga för människor och miljön inte sprids. Tillsammans med en bättre kretsloppsanpassning i flöden av näringsämnen mellan land och stad finns goda förutsättningar att gynna såväl ekonomi som miljön.

Deponeringen av hushållsavfall har minskat kraftigt de senaste decennierna, framför allt genom en ökad energiåtervinning. Materialåtervinningen och den biologiska återvinningen ökar, biogasproduktionen är omfattande, men fortfarande finns stort utrymme för förbättringar. En hög andel energiåtervinning i kombination med stigande avfallsmängder betyder att råvaruuttaget fortsatt är betydande. Återanvändning skulle spara avsevärda resurser. I produktionen finns därtill ett stort kvarvarande beroende av ändliga råvaror samt utsläpp av näringsämnen, kemikalier, partiklar och klimatpåverkande gaser till mark, luft och vatten.

Bedriv ett hållbart brukande av skog, mark och vatten och säkra den biologiska mångfalden.

Stabila ekosystem är en förutsättning för hållbara samhällen. Idag är utmaningarna globalt och nationellt att hejda förlusten av biologisk mångfald och återskapa hållbara ekosystem som också klarar av att försörja en växande befolkning. Miljöarbetet och engagemanget på Gotland är omfattande, men fortfarande är det lång väg kvar för att nå de nationella miljökvalitetsmålen. Utvecklingen är densamma över hela Sverige. Odlingslandskapet är format av de gröna näringarna och hävden har historiskt påverkat den biologiska mångfalden. Idag minskar mångfalden i jordbruks- och skogslandskapet. Samtidigt kan rätt typ av jordbruk vara en del av lösningen, då ett hållbart brukande är ett av de viktigaste verktygen för att långsiktigt kunna bevara natur- och kulturvärden.

För Gotland som ö är Östersjöns tillstånd avgörande. Öns gröna näringar måste ha förutsättningar att utvecklas, samtidigt som unika natur- och kulturarv ska förvaltas. En god bebyggd miljö genom fysisk planering är en förutsättning både för natur- och kulturmiljön och för en hälsosam livsmiljö. Byggnader och anläggningar behöver lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. För att spara och kunna använda vatten i odlingslandskapet behövs åtgärder som till exempel bevattningsdammar.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- Säkrad tillgång till vatten av god kvalitet och kvantitet
- Hållbara kretslopp
- Säkrad biologisk mångfald
- God beredskap och god förmåga att hantera samhällsstörningar
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Stimulera innovation och förnyelse

Innovation är en förutsättning för att utveckla tillväxtpotential och accelerera utvecklingen inom en rad samhällsområden. En väl fungerande innovationsmiljö bidrar till att Gotland kan gå före i klimat- och energiomställningen, bredda näringslivet, utveckla välfärdstjänsterna samt skapa en attraktiv arbetsmarknad. Väl fungerande samarbetsarenor mellan näringsliv, offentlig och ideell sektor samt akademien är en katalysator för innovation och förnyelse.

Inriktning

- Stärk innovationsförmågan i det gotländska samhället
- Utveckla konkurrenskraften genom smart specialisering

Stärk innovationsförmågan i det gotländska samhället

Att Uppsala universitet finns på Gotland spelar stor roll för utbildningsnivån, rekryteringsmöjligheter för arbetsgivare och kopplingen till innovation och forskning för både näringsliv och offentliga verksamheter. Vidare bidrar universitetet till att skapa förutsättningar för mer och fler kunskapsintensiva företag. Att ta vara på och stärka Campus Gotland som nav är centralt för en ökad innovationsförmåga. Uppsala universitet pekar ut ett antal områden som särskilt viktiga på Campus Gotland gällande forskningens utveckling. Dessa är digitalisering, folkhälsa, besöksnäring, kulturarv, vatten, hållbar utveckling och energiomställning.

Regionala kunskapscentra, som Blått centrum Gotland och Gotland Grönt centrum, stärker samverkan på Gotland och har också samarbeten med fler universitet än Uppsala universitet och med Östersjöländer. Sveriges lantbruksuniversitet, Kungliga tekniska högskolan, Chalmers med flera har fältforskningsverksamhet på ön i samarbete med gotländska aktörer. I Gotland Science Park sker samverkan och projekt kan drivas, som innehåller såväl en verksamhetsutvecklings-, forsknings-, som affärsutvecklingskomponent.

Innovation och förnyelse uppstår i mötet mellan olika kompetenser. Mot den bakgrunden är jämställdhet och mångfald framgångsfaktorer för innovation. En strukturerad samverkan mellan universitet, näringsliv, civilsamhälle och offentliga aktörer ger möjlighet att bygga upp innovativa och kreativa miljöer för forskning, tester och implementering. Offentliga verksamheter står inför utmaningar som kräver nya arbetssätt och lösningar. För att klara utmaningarna i välfärden behövs ständiga förbättringar, digitalisering, innovation och förnyelsesprång. Offentliga aktörer är också kunder som kan efterfråga innovativa lösningar från näringslivet genom upphandling.

Att kontaktytorna mellan företag och forskning ökar bidrar till att innovationsförmågan stärks hos öns företag. I regionala utvecklingsprojekt ger en bred aktörssamverkan erfarenhet och vana som stärker innovationsförmågan. I konkurrensen om utvecklings- och forskningsmedel från EU:s fonder och program är bred samverkan en viktig faktor, liksom att forskningen tar avstamp i samhällliga utmaningar. Internationella nätverk och kontakter lägger en god grund för innovation och utveckling.

Stärk konkurrenskraften genom smart specialisering

Smart specialisering är ett verktyg för att ta tillvara möjligheterna i att stärka regionala innovationssystem och är centralt inom EU:s sammanhållningspolitik. Syftet med Smart specialisering är att förstärka konkurrenskraften och accelerera omställning, genom att identifiera och prioritera områden med potential för tillväxt. Inom styrkeområdena mobiliseras olika aktörer för att gemensamt utveckla området. Kompetensförsörjning och därmed tillgång till utbildning inom styrkeområdena är av största vikt.

Besöksnäringen är tillsammans med mat- och livsmedelsnäringarna sedan tidigare utpekade gotländska styrkeområden för smart specialisering och har många gemensamma skärningspunkter i produktion, upplevelser och varumärkessammanhang. Inom dessa näringar finns en stark potential som genom innovation och kraftsamling kan bidra till att Gotland växer på ett hållbart sätt. Näringarna har på olika sätt påverkats av effekterna av pandemin, som skapat både utmaningar och möjligheter.

Näringslivets energiomställning är ytterligare ett område att utveckla inom ramen för smart specialisering på Gotland, ett horisontellt område som också innefattar styrkeområdena besöksnäring samt mat- och livsmedelsnäringarna.

Tre områden för smart specialisering på Gotland är

- **Besöksnäring**

Med målet att *Gotland ska upplevas som norra Europas mest hållbara och attraktiva resmål* är inriktningen att utveckla hela Gotland som ett resmål året runt som välkomnar svenska och internationella besökare. Här finns reseanledningar för turisten, evenemangsbesökaren, idrottaren, mötesdeltagaren och deltidboende. Det krävs en omställning till en hållbar besöksnäring, ur alla perspektiv. Inom besöksnäringen finns ett brett utbud av företag och verksamheter. En gemensam utvecklingsmodell för produktägare och leverantörer ska stötta innovation och affärsutveckling i besöksnäringens företag. Besöksnäringen ska dessutom utvecklas inom export, informationsteknik, marknadskommunikation och försäljning, vilket ökar möjligheterna till samordnad marknadsföring och distribution. För att nå dessa mål sker en aktiv samverkan mellan besöksnäringen, Region Gotland, akademien med flera.

- **Mat- och livsmedel**

Med målet *Ökat värde av mat på och från Gotland* är mat- och livsmedelsnäringarna drivkrafter för alla tre hållbarhetsdimensionerna. Gotlands mat- och livsmedelsnäringar sträcker sig över flera branscher, från primärproduktion till livsmedelsindustri, butik och restaurang. Primärledets (spannmåls-, grönsaks- och animalieproduktionens) förutsättningar att driva och utveckla sina verksamheter som bas för hela styrkeområdet är avgörande. I förädlingsledet finns en stor potential att bygga vidare på. Näringarna medverkar till Gotlands attraktionskraft, självförsörjningsgrad, innovationspotential, omställning till ett hållbart samhälle och till landsbygdsutveckling. Forskning inom området drivs av bland andra forskningsstationen Ar, Sveriges Lantbruksuniversitet och Uppsala universitet.

- **Näringslivets energiomställning**

Mot bakgrund av klimatutmaningen, mål för energi- och klimatomställningen liksom att Gotland genom ett regeringsuppdrag till Energimyndigheten är utpekad som pilotområde i energiomställningen, är gemensam mobilisering och samhandling för att accelerera näringslivets energiomställning av största vikt. Fler och utvecklade samverkansinsatser för klimat- och energiomställning i näringslivet har stora möjligheter. Forskning inom området finns på Gotland, liksom ett stort engagemang hos aktörerna. Många företag på ön ligger redan långt framme. Här finns möjligheter att bredda Gotlands näringsliv, öka attraktionskraften för yrkesaktiva och skapa kreativa innovationsmiljöer för fortsatt företagsutveckling.

Utvecklingen av en koldioxidneutral kalk- och cementindustri (mineralindustri exklusive metaller) är av särskild vikt och ett prioriterat område på Gotland. Kalk- och cementindustrin är dominerande ifråga om koldioxidutsläpp och tillgodoser samtidigt en stor marknad med byggmaterial som behöver vara hållbart. Förutsättningar för industrins omställning innefattar bland annat styrmedel, tillgång till fossilfri el, elnätinfrastruktur, biobaserade bränslen, effektiva tillståndsprocesser och kompetensförsörjning.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- Ett energisystem baserat på förnybar energi
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
- Säkrad tillgång till vatten av god kvalitet och kvantitet
- Hållbara kretslopp
- God tillgänglighet och hållbara kommunikationer

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Stärk och utveckla näringslivet

Gotlands breda näringsliv och starka företagsamhet utgör en vital del av öns mångfald och möjligheter. Goda förutsättningar att starta, driva och utveckla företag behövs för utveckling och tillväxt. Grön omställning, vidgade marknader, digitalisering och jämställdhet stärker möjligheterna.

Inriktning

- Förbättra förutsättningarna att starta, driva och utveckla företag
- Öka företagens möjligheter att nå en större marknad
- Driv på och underlätta omställningen till hållbar, fossilfri tjänste- och varuproduktion
- Använd internationellt samarbete som katalysator
- Ta vara på digitaliseringens möjligheter

Förbättra förutsättningarna att starta, driva och utveckla företag

Förutsättningar för att starta, driva och utveckla företag på hela ön är centralt för ökad sysselsättning och bidrar till finansieringen av öns välfärd. Det ska vara lätt för företagen att komma i kontakt med offentliga myndigheter och bemötandet ska vara professionellt, lösningsorienterat och rättssäkert. Rådgivning och finansiering som främjar företagandet ska vara utvecklat. Tillgången till mark för utveckling och etablering av verksamheter behöver säkras.

Tillväxtviljan, dvs. att företag vill växa både genom att öka antalet anställda eller öka omsättningen, är lägre än i riket och behöver stimuleras. Fler hållbara och lönsamma företag är grunden för välbefinnande och välfärd. Gotland har ett varierat näringsliv, men en låg andel tillverkande företag och stort säsongsberoende. Branscher som kan bidra till sysselsättning året runt behöver stimuleras och fler företag attraheras att etablera sig på Gotland. Gotlands styrkor och möjligheter till smart specialisering och därmed näringslivsutveckling tas tillvara genom utvecklad samverkan.

Öka företagens möjligheter att nå en större marknad

De gotländska näringarna är starkt beroende av goda och konkurrenskraftigt prissatta kommunikationer. Gotland är en avgränsad marknad med en begränsad köpkraft, varför det finns ett behov att nå större marknader nationellt och internationellt. Gotländska företag exporterar i lägre utsträckning än svenska små och medelstora företag generellt, men exporten har de senaste åren ökat något. De största hindren för export upplevs vara brist på kontakter, brist på resurser i företaget, för lite utvecklad digitalisering och kostnader. Det offentliga har en viktig roll att fylla och behöver bidra till att öka företagens möjligheter att vidga sina marknader nationellt och internationellt.

Driv på och underlätta omställningen till hållbar, fossilfri tjänste- och varuproduktion

Energiomställning innebär både affärsmässiga möjligheter och utmaningar för de gotländska företagen. Behovet av och kundernas ökade efterfrågan på hållbara produkter, varor och tjänster, gynnar företag som har fokus på hållbarhet i sin verksamhet. Klimat- och energiomställningen kräver innovation och gynnar företag som vill ligga i framkant av den utvecklingen. För att driva på omställningen behövs ökad kunskap, i näringslivet och hos företagsfrämjande aktörer, vad gäller miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor. Därtill är det angeläget att attrahera nya och fler företag till Gotland, särskilt de med kompetenser inom klimat- och energiomställning.

Ökad jämställdhet är en annan framgångsfaktor för ett hållbart näringsliv. Jämställdhet och tillväxt förstärker varandra, det visar både teori och praktik. Jämställdhet bidrar till att människor kan arbeta med det de har talang och intresse för, utan att bli inlåsta i arbetsrelaterade normer och kategorier. Jämställdhet bidrar också till ökad effektivitet och innovationsförmåga. Ökad jämställdhet är en hävstång för att också nå andra mål.

Använd internationellt samarbete som katalysator

Internationellt samarbete, internationella projekt och nätverk, särskilt med andra ö- och kustregioner inom EU, ger utvecklings- och konkurrenskraft. Genom att använda fler av de plattformar och verktyg som finns inom EU, i Östersjöområdet och i Norden, kan Gotlands utvecklingsarbete stärkas ytterligare.

Vi behöver öka den gemensamma kunskapen om de internationella samarbeten och nätverk vi har inom olika samhällssektorer. Språkkunskaper, kunskaper om det europeiska samarbetets verktyg och möjligheter, kompetens i projektarbete i samband med internationellt samarbete är några exempel på kunskapsområden som kan stärka och utveckla Gotlands roll på den internationella arenan. Samarbete kan ske inom alla tematiska områden, men för Gotland är det särskilt angeläget med innovation och omställning till ett grönt samhälle. Tematiskt fokuserar vi det internationella samarbetet på energiomställning, vattenförsörjning, fossilfria transporter, en hållbar besöksnäring, ett hållbart jord- och skogsbruk och en hållbar livsmedelsproduktion.

Ta vara på digitaliseringens möjligheter

Digitaliseringen bär fortsatt med sig goda möjligheter till ökad produktivitet, konkurrenskraft och ett effektivare nyttjande av resurser, där en ökad uppkoppling och automatisering växer fram. Gotlands goda digitala infrastruktur över hela ön ger goda förutsättningar för ökad digitalisering och att stärka användningen av digitala verktyg. En utveckling som ökar möjligheten för fler platsoberoende verksamheter att etableras på Gotland och som skapar nya affärsmöjligheter och yrken. Den väl utbyggda infrastrukturen gör också Gotland lämplig som en plats för att testa nya idéer och företagslösningar.

De förväntade produktivets- och hållbarhetsvinsterna av bredbandsutbyggnaden behöver komma fler företag till del. Vissa branscher, till exempel de gröna näringarna, har kommit längre i digitalisering, robotisering och automation. Det finns en stor potential i affärsutveckling genom digitalisering. Löpande kompetensutveckling för att hantera de digitala verktygen på ett effektivt sätt behövs. De företagsfrämjande aktörerna behöver kompetens och kapacitet att bistå företagen med affärsutveckling genom digitalisering.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
- Ett klimatneutralt Gotland
- God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
- Ett energisystem baserat på förnybar energi
- Hållbara kretslopp
- En inkluderande arbetsmarknad där kompetensen möter behoven

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Utveckla attraktionskraften

Attraktionskraft handlar både om att locka nya inflyttare och att behålla den befolkning som redan bor på ön. Det är en förutsättning för att klara kompetensförsörjningen. Att Gotland ska vara en attraktiv plats att bo, leva och verka på knyter an både till den faktiska attraktiviteten och hur den kommuniceras. Det handlar om arbete och karriärmöjligheter, kommunikationer, bostäder och boendemiljöer, välfärd, fritids- och kulturliv, service, natur med mera.

Inriktning

- Stärk Gotlands attraktivitetsskapande faktorer
- Stärk kunskap och kommunikation om Gotlands attraktivitet
- Få fler studenter till Gotland och att flera stannar kvar på Gotland efter avslutad utbildning

Stärk Gotlands attraktivitetsskapande faktorer

Befolkningen behöver öka och det gör den genom inflyttning och att fler stannar kvar. Att unga, dels de som redan bor på Gotland, dels de som flyttar till, ser möjligheter på Gotland ingjuter framtidstro genom bosättning, arbete, familjebildning och återväxt inom samhällslivet i stort. Att Gotland är levande året runt och erbjuder ett rikt fritids- och kulturliv är också en viktig faktor, för såväl redan bofasta som inflyttande. Närhet mellan människor präglar Gotland, där civilsamhällets kraft är påtaglig med engagerade invånare och ett mycket aktivt föreningsliv. Det är en styrka som vi gotlänningar själva lyfter fram.

De flesta som väljer att flytta till Gotland har redan en koppling hit och har vistats mycket på ön. Den avgörande pusselbiten är oftast arbete. En varierad arbetsmarknad med året-runt jobb, goda förutsättningar att driva företag och goda möjligheter till boende över hela ön, ger sammantaget en plats med balans i livet som kvalitet.

En ständigt pågående dialog och fördjupad kunskap behövs om vad som gör Gotland till en attraktiv plats att bo, leva och verka på året om. Att i bred samverkan stärka och utveckla de faktorerna i alla samhällsutvecklande processer ökar stoltheten över vår plats, får fler att vilja bo kvar och lockar till inflyttning.

Stärk kunskap och kommunikation om Gotlands attraktivitet

Synen på Gotland är starkt präglad av att vara ett attraktivt resmål. Detta är en styrka för den viktiga besöksnäringen, men behovet av befolkningsökning höjer kraven på att bilden av Gotland breddas till att också vara en attraktiv plats att bo, verka och leva på året om.

Eftersom möjligheten till arbete ofta är drivkraften för att flytta till ön är det viktigt att sprida kunskap om Gotlands breda arbetsmarknad, med fokus på människor i yrkesaktiv ålder. Gotlands variation av boendemiljöer på hela ön, liksom det rika utbudet av fritids- och kulturella aktiviteter behöver kommuniceras. Många förknippar Gotland i stor utsträckning med att ligga långt bort, med långa resor och transporter och ser detta som ett hinder för att ha ön som boendeort. Även unga, unga vuxna och studenter på Gotland lyfter avståndet som en negativ faktor för att vara bosatta på ön. Ett närmare Gotland genom god tillgänglighet är därför centralt.

Få fler studenter till Gotland och att flera stannar kvar på Gotland efter avslutade studier

Studenter på Gotland är potentiella framtida gotlänningar och det är viktigt att erbjuda dem goda möjligheter att vara en del av gotländska samhällslivet, att få kontakt med det lokala näringslivet och kunna stanna kvar efter avslutad utbildning. Inflödet av studenter inom olika utbildningsinriktningar är en tillgång för den gotländska arbetsmarknaden, redan under studietiden. Det är också viktigt att locka till återflytt bland de som lämnat Gotland för utbildning på annan ort eller till inflyttning av examinerade utan tidigare koppling till ön. Detta inte minst inom yrken där det råder arbetskraftsbrist och kompetenser för hållbar omställning.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
- En inkluderande arbetsmarknad där kompetensen möter behoven
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet
- Ett energisystem baserat på förnybar energi
- God utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
- God tillgänglighet och hållbara kommunikationer

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Skapa förutsättningar för byggande och bostadsförsörjning

En väl fungerande bostadsmarknad är en förutsättning för att skapa ett attraktivt och långsiktigt hållbart Gotland. Det gäller inte enbart att bygga bostäder, utan om att bygga samhällen. En hållbar samhällsplanering handlar förutom om fysiska strukturer, även om sociala aspekter som livsstil, hälsa, rörelsemönster, ekonomiska förutsättningar samt möjligheter att vara delaktig i att påverka sin livsmiljö

Inriktning

- Skapa förutsättningar för ett varierat utbud av bostäder för alla
- Utveckla attraktiva och väl gestaltade bostäder och boendemiljöer
- Verka för en resurseffektiv bebyggelse

Skapa förutsättningar för ett varierat utbud av bostäder för alla

Bostäder är grundläggande för välfärd, livskvalitet och tillväxt. Alla behöver en bostad utifrån sina förutsättningar och behov. Därför behövs ett varierat utbud av bostäder över hela Gotland. Takten i bostadsbyggandet på Gotland har varit hög de senaste åren. De bostäder som tillkommit har främst varit bostadsrätter i Visby. Allt färre bostäder byggs som gotlänningen med en genomsnittlig inkomst har råd med och fler har svårt att på egen hand ta sig in på bostadsmarknaden, särskilt ungdomar, studenter på eftergymnasial nivå, nyanlända och personer med funktionsnedsättning. En ökad andel äldre i befolkningen leder till ett ökat behov av tillgängliga bostäder med närhet till kommersiell och offentlig service.

Bostadsmarknaden påverkas även av Gotlands popularitet bland fritidshusköpare, vilket i vissa områden driver upp priserna.

Marknadsförutsättningar, gällande lagar och uppsatta mål som styr bostadsbyggnandet är komplexa och ett fungerande samspel mellan berörda aktörer är av största vikt i planeringen för bostäder. En bred delaktighet i samhällsplaneringen där alla kan komma till tals är centralt. Förutom nyproduktion av bostäder är också rörligheten på bostadsmarknaden en viktig faktor för ett varierat utbud.

Utveckla attraktiva och väl gestaltade bostäder och boendemiljöer

Attraktiva bostäder och boendemiljöer är en viktig faktor när det gäller livskvalitet, att få människor att bo kvar på Gotland samt att attrahera fler att flytta hit. Det är även en grund för näringslivets och universitetets konkurrenskraft. Ett bostadsbyggande där arkitektur bidrar till ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart och jämlikt samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer stärker både social hållbarhet och ökar Gotlands attraktivitet som livsmiljö. En mer blandad bebyggelse ger positiva effekter för social samvaro och möjligheten till ett gott liv.

Verka för en resurseffektiv bebyggelse

Tillgången till dricksvatten är en av de viktigaste förutsättningarna för ett fortsatt byggande. För att klara energiomställningen behöver bebyggelsen möjliggöra en energisnål och klimatsmart livsstil. Koldioxidsnåla byggmaterial och byggprocesser behöver utvecklas. Byggnader, såväl befintliga som vid nyproduktion, behöver vara energieffektiva och, där det är möjligt, kunna bidra till sin egen energiproduktion.

Lokalisering av bostäder, service och arbetsplatser samt resor och transporter påverkar energianvändningen. Att verka för en resurseffektiv bebyggelse och ett varierat bostadsutbud i Gotlands serviceområden ger underlag för offentlig och kommersiell service, arbetsplatser och kollektivtrafik. För att hushålla med infrastruktur och energi behöver bebyggelsen lokaliseras resurseffektivt.

Prioriteringen bidrar till att nå dessa effektmål:

- En trygg och attraktiv livsmiljö med goda uppväxtvillkor
- En god, jämlik och jämställd hälsa
- Ett klimatneutralt Gotland
- Ett energisystem baserat på förnybar energi
- God konkurrenskraft och tillväxt i näringslivet

Prioriteringen bidrar till följande globala hållbarhetsmål:

Hur ska vi arbeta för att nå målen?

För att nå målen behövs en tät samverkan, ett tydligt regionalt ledarskap och ett gemensamt ansvarstagande för Gotlands utveckling. Genom engagemang, samverkan, handlingskraft och uthållighet från offentliga, privata och ideella krafter tar vi utvecklingsprång. Alla kan bidra. Det är vad vi tillsammans gör som för oss närmare vision och mål.

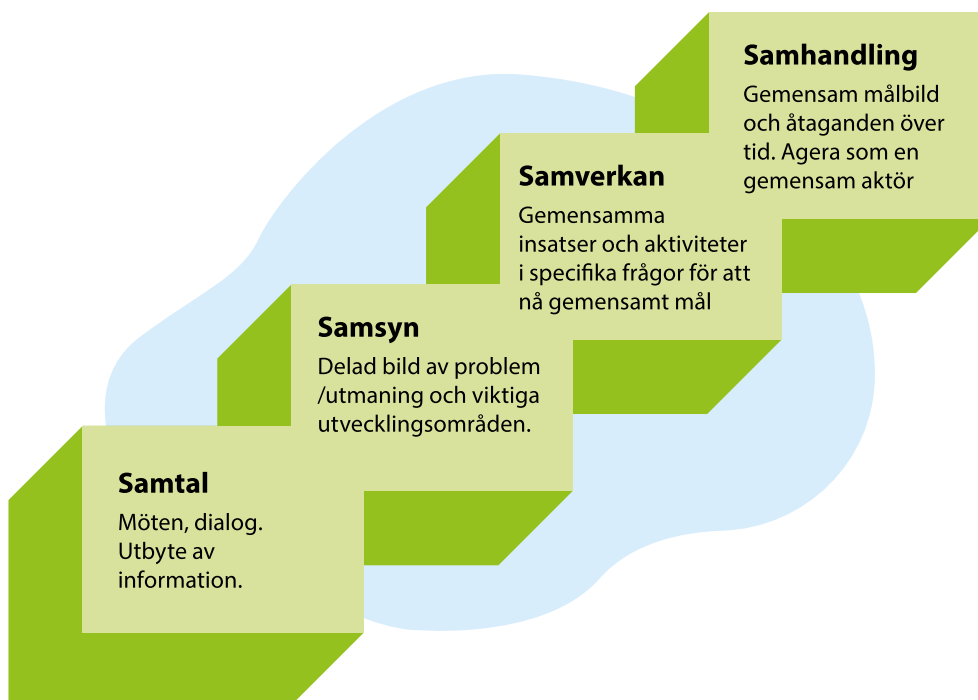
Gotlands speciella förutsättning, att samma geografiska yta är kommun, region och län, ger unika möjligheter för samverkan och genomförande. Alla kan i sina organisationer, olika uppdrag och roller bidra till att ta Gotland närmare vision och mål för 2040. Den verkliga utvecklingskraften ligger i att arbeta tillsammans, samordna insatser som vi anser vara av särskild betydelse för genomförandet av strategin och ta tillvara kunskap och finansieringsmöjligheter. När Gotlands samlade resurser samverkar i en gemensam riktning ger de bäst effekt.

Genomförandet sker på två sätt som ömsesidigt förstärker varandra. Dels genom gemensam kraftsamling i tre genomförandeprogram. Dels genom att gotländska och nationella utvecklingsaktörer, i sin verksamhet och i planer och program som tas fram, beaktar målen för Gotlands långsiktiga utveckling.

Samhandling med stöd av genomförandeprogram

Mervärdet av vår regionala utvecklingsstrategi är att den ska bidra till att möta utmaningar som varje enskild aktör inte kan lösa på egen hand. Det handlar om komplexa utmaningar vars lösningar sällan är givna och som därför kräver agerande med fokus på en riktning, snarare än på en given lösning. Det betyder inte att formella ansvarsområden för olika aktörer ska frångås. I genomförande är det viktigt att se till vem eller vilka som har ansvar för vissa frågor. I det faktiska genomförandet behöver varje aktör analysera och väga möjliga åtgärder mot varandra samt prioritera med hänsyn till var och ens uppdrag. Varje aktör behöver ta ansvar för sin del, men också stödja de gemensamma processerna.

Samhandlingstrappan används för att beskriva såväl olika steg som olika djup i samverkan. Samtal och samsyn är nödvändiga förutsättningar för att kunna nå samverkan och samhandling.

För att möta utmaningarna och nå målen behöver vi sannolikt göra mer av något, göra på ett annat sätt, sluta göra något, dvs. verkligen prioritera om. Det behöver ske på ett samordnat sätt där de samlade resurserna tas tillvara. Region Gotland har ansvar att samordna insatser för genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin. Övergripande mål och effektmål visar vad vi vill uppnå på Gotland och används för att följa upp och spegla utvecklingen på ön. Prioriteringarna ger vägledande inriktning, men de säger lite om hur det specifika genomförandet av Vårt Gotland 2040 ska gå till.

Tre genomförandeprogram tar arbetet vidare

Tre program för samhandling – så kallade genomförandeprogram – tar arbetet vidare och konkretiserar vad som behöver göras på kort sikt, för att nå de långsiktiga målen. Kort sikt kan vara en mandatperiod eller längre om det bedöms lämpligt. Siktet för den första omgången genomförandeprogram är 2027.

Tre program tas fram med följande inriktning:

- Näringslivets förutsättningar och innovation
- Klimat, energi och miljö
- Social välfärd

Programmen tas fram i en samordnad process med berörda utvecklingsaktörer. Förutom gotländska aktörer innefattas också relevanta nationella och internationella aktörer. Syftet är att skapa handlingskraft i frågor där ingen enskild aktör ensam kan stå för genomförandet och där det är särskilt viktigt med stärkt samverkan och koordinering.

Genomförandeprogrammen ska:

- konkretisera insatsområden där vi gemensamt behöver kraftsamla på kort sikt - med stöd av prioriteringar och mål i Vårt Gotland 2040
- formulera mål på kortare sikt för insatsområden för att konkretisera önskvärda resultat av gemensamma utvecklingsinsatser - för att nå de långsiktiga målen i Vårt Gotland 2040
- definiera vilka aktörer som behöver delta, vilka resurser som finns/behövs, målgrupper osv.
- stärka hållbarhetsarbetet på Gotland
- underlätta regelbunden uppföljning och utvärdering av regionala utvecklingsinsatser och regionalt utvecklingsarbete.

De enskilda aktörernas ansvar och bidrag

Mål och prioriteringar för Gotland 2040 kan användas av alla utvecklingsaktörer i var och ens verksamhet. Genom strategins identifierade prioriteringar och mål för Gotland år 2040, är den utgångspunkt för andra strategier, planer och program samt program för EU:s struktur- och investeringsfonder. Region Gotland, statliga myndigheter inklusive länsstyrelsen har i uppdrag att bidra. Andra aktörer, som till exempel företag, näringslivets organisationer, utvecklingsbolag och föreningsliv, kan på frivillig basis bidra genom sin verksamhet, samt även med stöd av finansiering utveckla insatser som särskilt bidrar till strategins mål. Detta innebär alltså att en mängd aktörer kan bidra till strategins mål inom ramen för sin verksamhet.

Region Gotlands olika roller

Vårt Gotland 2040 är Gotlands utvecklingsstrategi, inte Region Gotlands strategi. Men Region Gotland är unikt i landet, genom att vara en kommun med landstingsuppgifter och regionalt utvecklingsansvar, allt i samma organisation och med samma geografiska avgränsning. Det ger genomförandekraft och möjligheter genom både de regionala och kommunala uppdragen. Region Gotland, regionfullmäktige, är den demokratiskt valda politiska församling på Gotland som fattar beslut om både regionala och kommunala frågor. Den regionala utvecklingsstrategin är därför en central utgångspunkt för styrningen av Region Gotlands nämnder och bolag.

Region Gotland har två olika uppdrag i relation till Vårt Gotland 2040. Rollen som *regionalt utvecklingsansvarig* aktör innefattar att i bred samverkan ta fram en regional utvecklingsstrategi, samordna insatser för att genomföra strategin samt följa upp resultat och lärande av insatserna. Rollen som *utvecklingsaktör* är betydande genom alla verksamheter som finns inom Region Gotland som kan bidra till att nå målen och som stor arbetsgivare på ön.

I det kommunala uppdraget finns välfärdsfrågorna i bred bemärkelse som förskola, skola, social omsorg, kultur och fritid, den fysiska planeringen, miljö och hälsoskydd och central samhällsservice som exempelvis den kommunaltekniska försörjningen. I det regionala uppdraget ligger uppgifter som i andra regioner är gemensamma för större geografiska områden och som kräver stora ekonomiska resurser - men som på Gotland alltså är detsamma som kommunens geografi. Det är hälso- och sjukvården, kollektivtrafik, länsplan för transportinfrastruktur och kultur. I det regionala uppdraget ligger även det regionala utvecklingsansvaret med uppdraget att stärka hållbar regional utveckling och tillväxt.

Den fysiska planeringen bidrar till att nå mål i Vårt Gotland 2040

Utöver ansvaret att som region ta fram en regional utvecklingsstrategi har Region Gotland som kommun ansvar för att ta fram en översiktsplan. Båda dokumenten är långsiktiga, ska bidra till en hållbar utveckling och handlar om platsen Gotland. Översiktsplanen är den regionala utvecklingsstrategins fysiska uttryck. Den översiktliga fysiska planeringen bidrar till att vision och mål i Vårt Gotland 2040 nås och hanterar en mängd intressen kring hur den fysiska miljön, den byggda miljön, mark och vatten ska användas, utvecklas och bevaras.

Nycklar på väg mot Vårt Gotland 2040

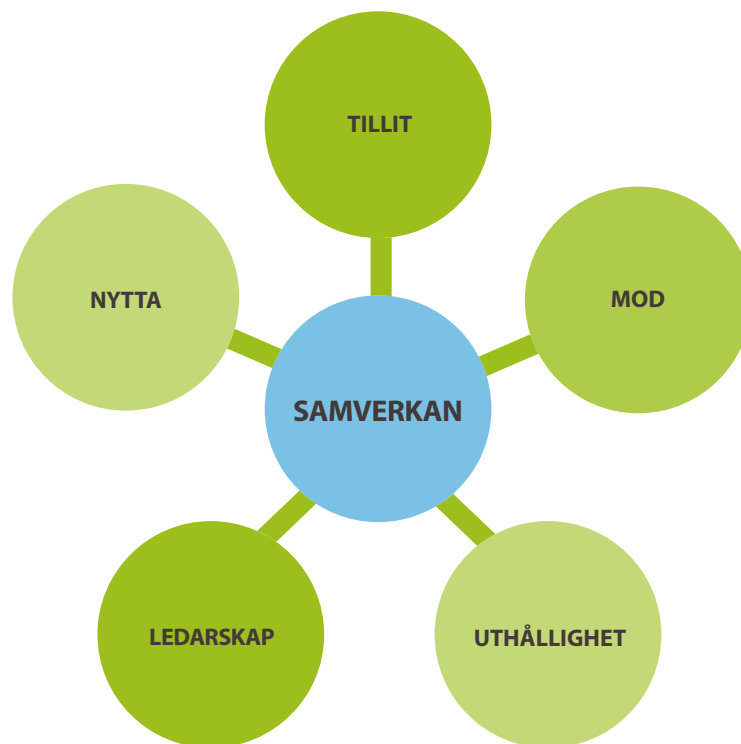
Ett utvecklat hållbarhetsarbete

Hållbarhetsarbetet behöver vara en naturlig del av all utveckling, alla insatser, projekt och alla affärsmässiga beslut. Oavsett vilka mål och prioriteringar ett genomförande tar sikte på behöver samtliga hållbarhetsperspektiv finnas med. Insatser med sikte att nå en hållbar regional utveckling på Gotland kommer att stöta på målkonflikter – och även synergier, att insatser inom ett område stödjer utvecklingen av ett annat. Att göra avvägningar i målkonflikter i stora samhällsfrågor är slutligen en politisk uppgift, då behövs väl analyserade underlag att ta ställning utifrån. För en hållbar utveckling av Gotland behöver vi också uppmärksamma hur makt i samhället påverkar, hur hierarkier skapas och hur olika parametrar, som till exempel kön, könsidentitet, ålder, bakgrund och plats, samspelar med varandra. Detta för att urskilja vad som riskerar att leda till exkludering, privilegier och olika villkor.

För ett utvecklat hållbarhetsarbete behövs ett fortsatt arbete med utbildningsinsatser för höjd kunskapsnivå, metodutveckling för beslutsstöd och olika fora för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Olika kompetenser och delaktighet behövs för att kunna integrera hållbarhet i sin helhet.

Förutsättningar för samverkan och samhandling

Samverkan och samhandling är nyckelord för att nå målen. Samverkan kräver tid, resurser och är en kompetens i sig. Det är något vi redan idag gör i hög grad, men som vi alla kan bli ännu bättre på. Det finns behov av utbildningsinsatser och gemensamt lärande för att utveckla samverkansprocesserna.

Några förutsättningar är särskilt viktiga för samverkan som gör skillnad³. *Tillit* är grunden för ett gott samarbetsklimat. *Mod* behövs för att finna nya lösningar, ställa om och driva på en önskad utveckling som kan möta motstånd till en början. *Uthållighet* behövs i en tid där allt går snabbt och utmaningarna är komplexa. *Ledarskap* som skapar utrymme och möjligheter för flera att äga processen behövs. *Nytta* är meningen med samverkan. Att kunna se nytta och resultat med samverkan är nödvändigt för engagemanget.

---

³ Samverkan som gör skillnad, (Arena för tillväxt, 2019)

Uppföljning, utvärdering och lärande

Målen i den regionala utvecklingsstrategin är långsiktiga och omfattar många samhällsområden. Om vår regionala utvecklingsstrategi hålls aktuell över tid, om vi gemensamt kan följa utvecklingen på Gotland och om resultaten av regionalt utvecklingsarbete synliggörs och används i ett gemensamt lärande kan också det gemensamma engagemanget för utvecklingen på Gotland upprätthållas.

Region Gotland har uppdraget att följa utvecklingen på Gotland samt att årligen följa upp och utvärdera resultaten av regionalt utvecklingsarbete på ett samlat vis. Den regionala utvecklingsstrategin ska även ses över mellan varje val. Detta innebär att Region Gotland svarar för en årlig samlad rapportering av hur utvecklingen ser ut på Gotland samt av vad regionalt utvecklingsarbete resulterat i. Den årliga rapporten ska ligga till grund för gemensamt lärande och vidareutveckling av regionalt utvecklingsarbete.

En plan för uppföljning, utvärdering och lärande i relation till Vårt Gotland 2040 och genomförandeprogrammen utvecklas. Det regionala utvecklingsuppdraget och därmed planen innefattar följande delar.

Följa utvecklingen på Gotland

Som stöd för att över tid följa om utvecklingen på Gotland går i rätt riktning används relevanta indikatorer för respektive effektmål i strategin. Andra relevanta underlag kan användas som komplement till indikatorerna för att följa utvecklingen. Vidare kan tematiska eller fördjupande studier med bäring på utvecklingen på Gotland behöva utvecklas i relation till prioriteringar i utvecklingsstrategin och genomförandeprogram.

Följa upp resultat av regionala utvecklingsinsatser enligt genomförandeprogram

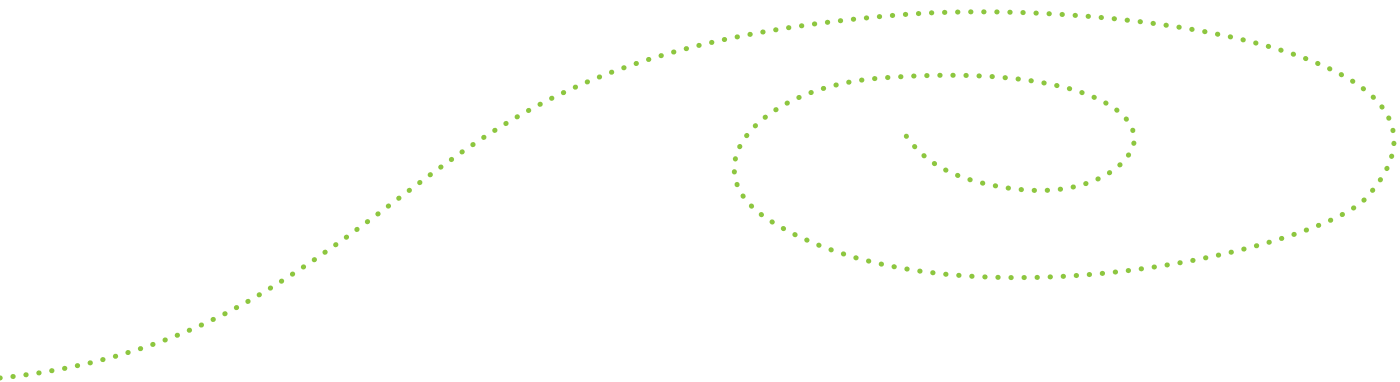
I det gemensamma arbetet med genomförandeprogrammen konkretiseras önskvärda resultat av regionala utvecklingsinsatser genom att formulera mål på kortare sikt, utifrån de övergripande effektmålen. Vidare ska arbetet konkretisera vad som är viktigast att vi gemensamt genomför på kort sikt för att nå dessa resultat. Planen för uppföljning, utvärdering och lärande behöver beskriva hur genomförandet och resultaten av insatser ska följas upp. Det innefattar relevanta uppföljnings- och utvärderingsfrågor samt metoder avseende såväl resultat av insatser som av processer, liksom hur utvecklingsmedel har använts och fördelats mellan prioriteringar i Vårt Gotland 2040.

Former för gemensamt lärande

Former för ett gemensamt regionalt lärande kring utvecklingen på Gotland liksom resultaten av regionalt utvecklingsarbete ska utvecklas. För detta behövs en egen återkommande arena i form av en årligt återkommande mötesplats. Det blir en plattform för gemensamt lärande där resultat av gemensamma processer analyseras, vad som bidragit till utvecklingen och vilka förändringar som behövs.

Se över den regionala utvecklingsstrategin

Den regionala utvecklingsstrategin ska ses över mellan varje val. Nulägesanalysen speglar utmaningar samt behov och möjligheter, målen vad vi vill åstadkomma. Planen för uppföljning, utvärdering och lärande ska visa om utmaningar och mål är fortsatt relevanta – och därmed om nya prioriteringar behöver göras.

Region Gotland (RS 2018/1237).
Antagen av Regionfullmäktige 2021-02-22 § 4.

Titel:

Vårt Gotland 2040 – regional utvecklingsstrategi för Gotland

Strategin utgör regional utvecklingsstrategi enligt lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar och ersätter Vision Gotland 2025.

Projektledare:

Anette Jansson, Region Gotland

Styrgrupp:

Stefan Persson (ordf.), Lina Holmgren, Stefaan De Maecker, Anna Wejde, Nils Erik Selin, Johann Malmström, Region Gotland, Anders Malm, Kjell Norman, Länsstyrelsen i Gotlands län och Olle Jansson, Uppsala universitet Campus Gotland.

Projektmedarbetare 2019-2020:

Lars Stenström, Katrin Rindlaug, Lena Johansson, Malena Bendelin, Karin Bill, Roland Engkvist, Lina Holmgren, Frida Ganshed, Peter Häggbom Norrby, Helena Andersson, Catrine Wikström, Petra Thunegard Gråberg, Frida Brunner, Jenny Sandberg, Sebastian Havdelin, Björn Ahlsén, Maria James, Per Wallstedt, Region Gotland. Johan Gråberg, Länsstyrelsen i Gotlands län, tillsammans med kontaktpersonerna Agneta Green, Sofia Nordström, Ylva Tevell, Mattias Vejlens, Unni Karlsson. Från Swedesd, Uppsala universitet Josefin Mardi, David Kronlid.

